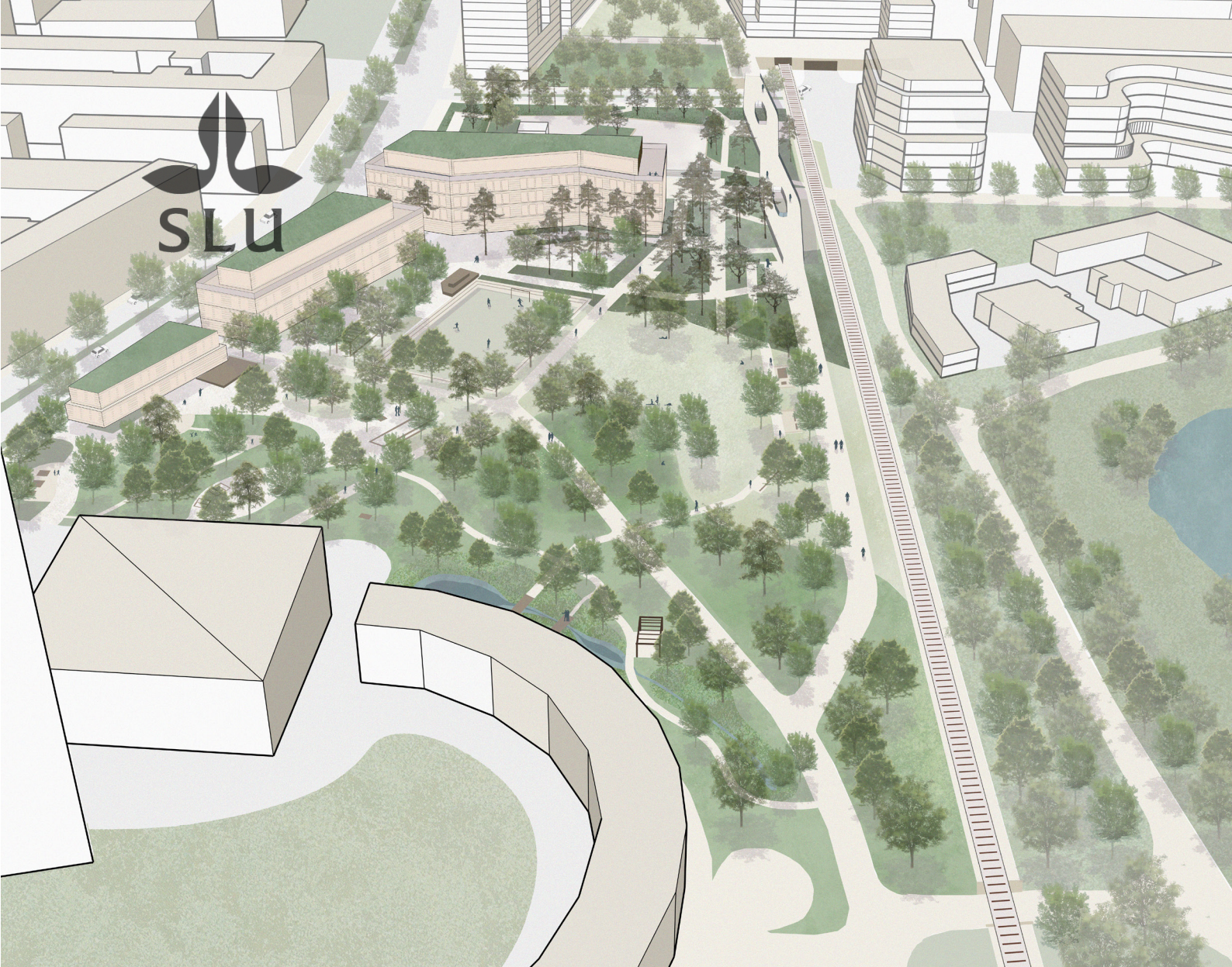

MÖTET MELLAN STAD OCH PARK

ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR ÖSTRA HAGASTADEN

Förslag på strukturella förändringar och utveckling av stadsdelspark och skolområde i mötet mellan Nationalstadsparken och stenstaden.

Maja Billing och Maja Hansson Brusewiz

Examensarbete 30 hp

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala

Uppsala 2025

Mötet mellan stad och park - Ett gestaltungsförslag för Östra Hagastaden

Förslag på strukturella förändringar och utveckling av stadsdelspark och skolområde i mötet mellan Nationalstadsparken och stenstaden

Inbetween City and Park - A Design Proposal for Östra Hagastaden. Structural Proposals for a District Park and School Area at the Threshold of the National City Park and the 19th-Century Stone-Built City

Maja Billing och Maja Hansson Brusewitz

Handledare:	Sofia Sandqvist, SLU, institutionen för stad och land
Examinator:	Ulla Myhr, SLU, institutionen för stad och land
Bitr. examinator:	Viveka Hoff, SLU, institutionen för stad och land

Omfattning:	30 hp
Nivå och fördjupning:	Avancerad nivå, A2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Kurskod:	EX0860
Program/utbildning:	Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.:	Institutionen för stad och land
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2025
Upphovsrätt:	Alla bilder är författarnas egna om inget annat anges. Används med upphovspersonens tillstånd.
Originalformat:	Kappa: A4 Plansch: A1
Elektronisk publicering:	https://stud.epsilon.slu.se
Nyckelord:	Landskapsarkitektur, hållbar stadsplanering, klimatförändring, grön infrastruktur, Nationalstadsparken, stenstaden, Stockholm, Hagastaden, ekosystemtjänster, fria

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

FÖRORD

Detta självständiga arbete i landskapsarkitektur har genomförts inom landskapsarkitektprogrammet vid Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) i Uppsala. Arbetet har utförts gemensamt av Maja Billing och Maja Hansson Brusewitz, där vi båda har varit delaktiga i samtliga delar av arbetet.

Projektet har varit både utmanande och givande, och har gett oss möjlighet att fördjupa och pröva de kunskaper vi samlat på oss under våra år på programmet. Vi vill varmt tacka vår handledare Sofia Sandqvist för hennes stöd, engagemang och kloka vägledning genom hela arbetet. Vi vill även tacka Stockholms stadsbyggnadskontor som tipsade om detta spännande projekt som ämne för vårt examensarbete och generöst delade med sig av tid och inblick i pågående planeringsprocesser.

Avslutningsvis vill vi tacka Per Hansson för hans vägledning och för att han generöst delat med sig av sin kunskap och sina perspektiv under projektets gång.

SAMMANDRAG

Stockholm är en växande stad och nya stadsdelar växer fram på tidigare obebyggd mark eller på överdäckad infrastruktur. I denna process riskerar viktiga landskaps- och kulturvärden att gå förlorade. Östra Hagastaden är ett aktuellt exempel, där ett stort stadsutvecklingsprojekt planeras i mötet mellan Nationalstadsparken och 1800-talets stenstad. Den gällande detaljplanen har kritiserats för bristande hänsyn till landskapsbilden, en låg andel grönytor och utemiljöer för barn och unga, samt för att inkräkta på områdets riksintressen. I vårt examensarbete ifrågasätter vi den gällande detaljplanen och presenterar ett gestaltungsförslag som tar större hänsyn till platsens riksintressen och samtidigt visar hur ett uttökat parkstråk kan hjälpa till att väva samman den nya stadsdelen.

Syftet är att visa hur en minskad exploateringsgrad och omdisponering av byggnadsvolymer kan frigöra ytor för en utökad stadsdelspark och ett skolområde med kvalitativa friytor. Förslaget knyter an till Stockholms parktradition och gröna kulturarv och utformas med särskild hänsyn till barn och ungas behov.

Gestaltungsprocessen har utgått från en kombination av analys, skissande och kontextuell förankring. Vi har arbetat utifrån principen 'analys genom syntes' och i linje med Christophe Girots Four Trace Concept för att fördjupa förståelsen av platsens lager, historia och rumsliga samband. Som stöd i processen har vi använt referensprojekt, platsbesök och 3D-modellering.

Förslaget presenteras på fyra A1-plancher. I vårt förslag utökas stadsdelsparken, skolområdet ges bättre friytor och bebyggelsen anpassas i skala och struktur. Genom att tolka Nationalstadsparkens landskapskaraktärer gestaltas tre olika karaktärer till parken, Tallgläntan, Hagen och Lunden, som binds samman av strukturerade stråk.

Vårt förslag visar hur stadsutveckling kan kombineras med bevarandet av kultur- och naturvärden, samt bidra till ökad folkhälsa, social hållbarhet och klimatesiliens. Med förslaget vill vi visa hur framtidens stad kan utformas med landskapet som utgångspunkt, där gröna strukturer inte ses som restytor, utan som bärande element i en hållbar och inkluderande stadsutveckling.

ABSTRACT

Stockholm is expanding, and new districts are emerging on previously undeveloped land or above covered infrastructure. In this process, valuable landscape and cultural values risk being lost. Östra Hagastaden is one such case, where a major development is planned between the Royal National City Park and the 19th-century stone city. The current detailed development plan has been criticized for its limited green areas, lack of outdoor spaces for children and youth, and for conflicting with designated national interests.

This thesis questions the existing plan and proposes a design proposal that respects the site's national values while creating a more connected and inclusive neighborhood. By reducing building density and redistributing volumes, space is made available for an extended district park and a school area with high-quality outdoor environments.

The proposal draws inspiration from Stockholm's park tradition and landscape character and is designed with particular attention to the needs of children and young people. Furthermore, the proposal uses green structure as a tool for cohesion and resilience. The design process is based on "analysis through synthesis" and Girot's Four Trace Concept, combining site analysis, sketching, and modeling.

The proposal introduces three spatial characters — the Pine Glade, the Meadow, and the Woodland Grove — interconnected by structured paths. It illustrates how landscape-based urbanism can support ecological, social, and climate goals in future city planning.

INNEHÅLL

INTRODUKTION	7
STOCKHOLMS GRÖNA KULTURARV OCH PARKTRADITION	7
TILLGÅNG TILL GRÖNYTOR I STOCKHOLM - RIKTLINJER OCH NUTIDA STADSUTVECKLING	8
MINSKAD FRIYTA FÖR BARN OCH UNGA I DEN TÄTA STADEN	8
ÖSTRA HAGASTADEN	9
NATIONALSTADSPARKEN	11
1800-TALET'S STENSTAD OCH WENNER-GREN CENTER	11
SYFTE	12
FRÅGESTÄLLNING	12
AVGRÄNSNING	12
GESTALTNINGSPROCESSEN	13
PLATSANALYS OCH IDENTIFIERING AV GESTALTNINGSPROBLEM	13
GESTALTNINGSPRINCIPER FÖR ÖSTRA HAGASTADEN	16
GESTALTNING AV DE UTÖKADE FRIYTORNA	17
GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR ÖSTRA HAGASTADEN	19
FÖRUTSÄTTNINGAR	19
PLATSEN IDAG	19
STOCKHOLMS STADS DETALJPLAN	20
ANALYS AV STOCKHOLMS DETALJPLAN	21
VÅRA FÖRSLAG PÅ FÖRÄNDRINGAR	22
EXPLOATERING	22
STÄRKT GRÖNT STRÅK OCH UTÖKAD PARKMARK I STADSDELEN	24
ÖKADE FRIYTOR I SKOLOMRÅDET	24
GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR ÖSTRA HAGASTADEN	25
KONCEPT	26
STADSDELSPARKEN OCH SKOLOMRÅDETS OLIKA DELAR	29
DISKUSSION	30
FÖRSLAGETS MÖJLIGHETER OCH BEGRÄNSNINGAR	30
DET GRÖNA KULTURARVET SOM VÄGVISARE	31
FRIYTOR OCH BARN'S UTEMILJÖER	31
METODDISKUSSION	32
AVSLUTANDE REFLEKTION	32
REFERENSER	33
FIGURFÖRTECKNING	35

INTRODUKTION

Stockholm är en växande stad. Den snabba befolkningstillväxten skapar ett ökande behov av nya bostäder och stadsmiljöer, vilket i sin tur ställer höga krav på stadens markanvändning (Stockholms stad 2018c). Enligt Stockholms stad står staden inför en omfattande bostadsbrist, och fram till år 2030 planeras cirka 140 000 nya bostäder (Stockholms stad 2023). Hittills har ungefär hälften av dessa byggts, men byggtakten har bromsat in kraftigt de senaste åren. På grund av detta har målet flyttats fram till 2035 (Thambert 2023).

Urban förtätning lyfts ofta fram som en lösning för att effektivisera markanvändningen och minska stadsutbredningen, men förtätningen innebär också att stadens grönytor successivt minskar (Lin, Meyers & Barnett 2015). Om målet om 140 000 nya bostäder uppnås beräknas fem procent av stadens grönytor – motsvarande 446 hektar – försvinna (Ritzén 2018).

Stockholms gröna kulturarv och parktradition

Gröna miljöer är en central del av Stockholms identitet och attraktivitet. Grönskan, topografin och närheten till vatten är ett bärande element i Stockholms landskapskaraktär och utgör en viktig del av stadens identitet och kulturarv (Stockholms stad 2017). Visionen om att väva samman stadens byggda miljö med naturen har präglat Stockholms parkplanering sedan Lindhagenplanens genomslag i slutet av 1800-talet (Stockholms stad 2020b; Stockholmskällan u.å). Under 1940-talet vidareutvecklades denna idé genom den så kallade Stockholmskolan, där stadsträdgårdsmästaren Holger Blom och landskapsarkitekten Erik Glemme var tongivande. De förespråkade ett sammanhängande parknät där natur-, kultur- och rekreationsvärden integrerades med bostadsområden (ibid). Denna parktradition, där landskapet ofta fick vara formgivande, resulterade i parker som både speglar det regionala landskapets karaktär och erbjuder funktionella offentliga rum för lek, vila och samvaro. Exempelvis har björkdungar, hällar och hagmarker bevarats eller återskapats i stiliserad form längs parkstråk som Norr Mälarstrand och Rålambshovsparken (ibid).

I takt med att staden växer och klimatutmaningarna tilltar har parkernas roll blivit allt viktigare. Att vårda och utveckla dessa gröna strukturer är inte längre bara en fråga om estetik eller rekreation – de utgör även viktiga ekosystemtjänster såsom klimatreglering, biologisk mångfald och psykisk återhämtning (Lin, Meyers & Barnett 2015; Vidal Yañez et al. 2023; Zhang & Qian 2024). Samtidigt spelar grön infrastruktur en avgörande ekonomisk roll i stadens klimatesiliens, då de utgör fundamentala ytor för att effektivt kunna fördröja och hantera kraftiga skyfall – en funktion som blir allt viktigare i takt med att extremväder ökar (Xu & Zhao 2021). Om dessa ytor byggs bort försämras stadens förmåga att hantera översvämningar, vilket kan leda till omfattande materiella skador och stora förluster av fastighetsvärden. Mot denna bakgrund utgör grön infrastruktur en strategiskt viktig komponent i hållbar stadsutveckling, då den samtidigt stärker stadens motståndskraft mot klimatförändringar, erbjuder ekonomiska fördelar och bidrar till bättre folkhälsa (Vidal Yañez et al. 2023; Zhang & Qian 2024).

Tillgång till grönytor i Stockholm - riktlinjer och nutida stadsutveckling

Mängden grönyta per invånare har stor påverkan på människors hälsa och livskvalitet (Lin, Meyers & Barnett 2015). Ett vanligt förekommande riktvärde för att uppnå detta är minst 9 m² urban grönyta per person (Russo m.fl. 2018; Badiu m.fl. 2016; Ritzén 2018). Stockholm har en relativt god tillgång till grönytor, även om fördelningen mellan stadsdelarna är mycket ojämn. Norrmalm är det stadsdelsområde med minst parkyta per invånare – under 5 m². I centrala Hagastaden, ett nytt stadsutvecklingsområde som möjliggjorts genom överdäckning av Norra länken i gränslandet mellan Solna och Stockholm, är tillgången ännu lägre med mindre än 4 m² per person (Stockholms stad 2015). Den täta och högt exploaterade bebyggelsen i området har fått kritik för att skapa en alltför hård stadsmiljö med otillräckliga offentliga grönytor och bristfälliga lösningar för barn och unga (Ekman 2016; Ritzen 2018). Hagastaden är inte ett isolerat exempel, utan speglar en tydlig trend inom dagens stadsbyggande där hög exploatering ofta sker på bekostnad av offentliga ytor och barnvänliga miljöer. Ett liknande mönster syns till exempel i stadsutvecklingsområden som Liljeholmen, där invånarna på Liljeholmskajen i dag har tillgång till endast 2,7 kvadratmeter grönyta per person (Ritzen 2018). Även Marievik i Liljeholmen har väckt oro, där planerade förskolor placeras i trånga, skuggiga gårdsrum mellan höga hus, utan tillgång till närliggande parker eller tillräckliga friytor (Ekman 2016).

Vi menar att denna utveckling väcker viktiga frågor om hur stadens gröna resurser fördelas och vilka konsekvenser den bristande tillgången på kvalitativa utemiljöer får för människors vardag. I en stad som historiskt formats av en stark parktradition och där grönstrukturen utgör en del av det kulturhistoriska arvet, blir minskade grönytor inte bara en fråga om fysisk tillgång, utan också om att förvalta stadens identitet och långsiktiga värden. Bristen på tillgängliga och välgestaltade grönytor i täta stadsdelar riskerar att begränsa möjligheter till återhämtning, rörelse och socialt umgänge – och särskilt påverka grupper med störst behov av fungerande närmiljöer – inte minst barn och unga.

Minskad friyta för barn och unga i den urbana staden

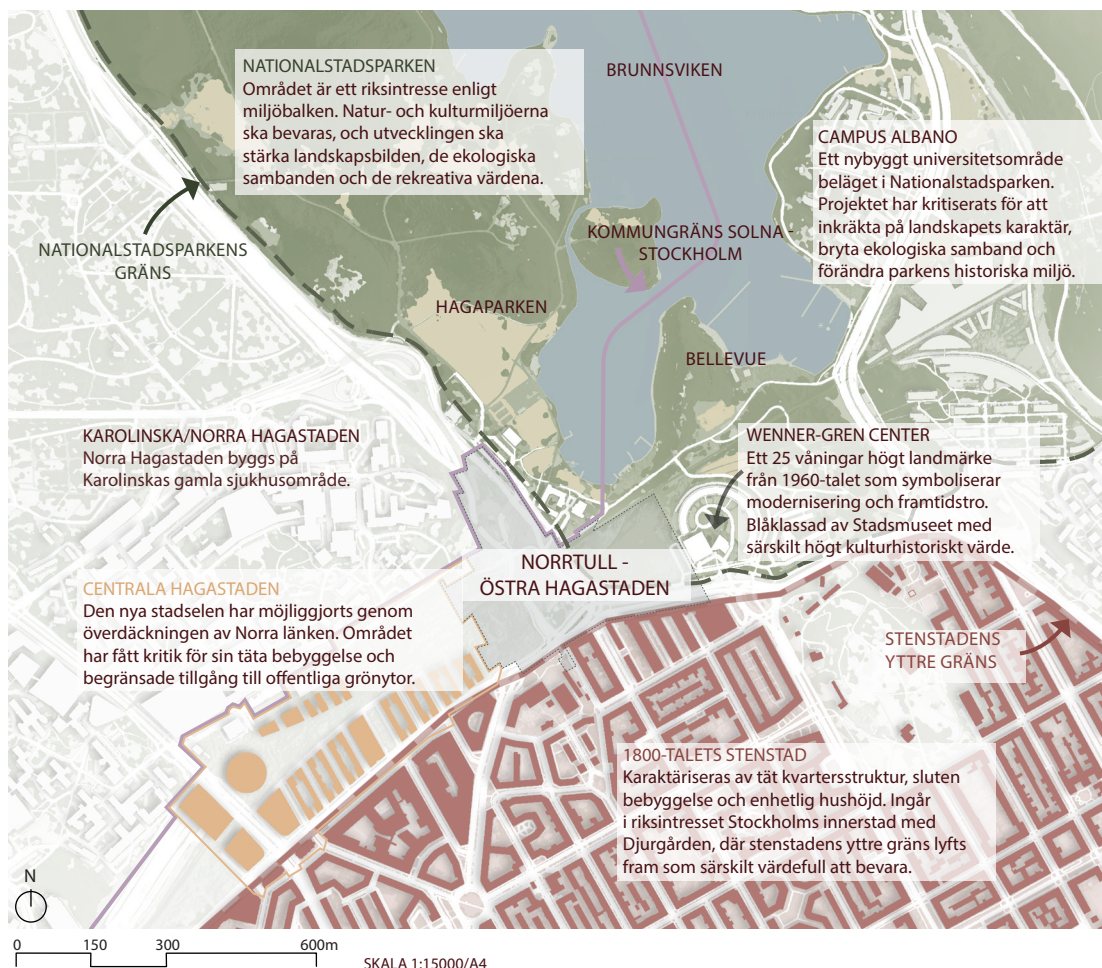
När offentliga grönytor minskar, trånga bostadsgårdar blir norm och förskole- och skolgårdar krymper, riskerar barns behov av lek, rörelse, naturkontakt och sociala ytor att trängas undan. Enligt Boverket (2015) är tillgång till varierade och tillräckligt stora utemiljöer avgörande för barns utveckling, hälsa och välbefinnande.

Plan- och bygglagen (PBL 2010:900, 8 kap. 9 §) slår fast att det vid skolor och förskolor ska finnas tillräcklig friyta för lek och utevistelse. Boverkets allmänna råd (2015:1) anger att denna yta bör uppgå till minst 40 m² per barn i förskolan och 30 m² i grundskolan, samt att den totala ytan helst bör överstiga 3000 m² för att ge plats åt varierad lek och socialt samspel. Även om dessa riktvärden inte är juridiskt bindande fungerar de som en norm för vad som anses utgöra en god och funktionell utemiljö – men de uppnås sällan i tätt bebyggda stadsdelar. I centrala Hagastaden har barnens behov exempelvis fått stå tillbaka till förmån för tät exploatering (Ekman 2016).

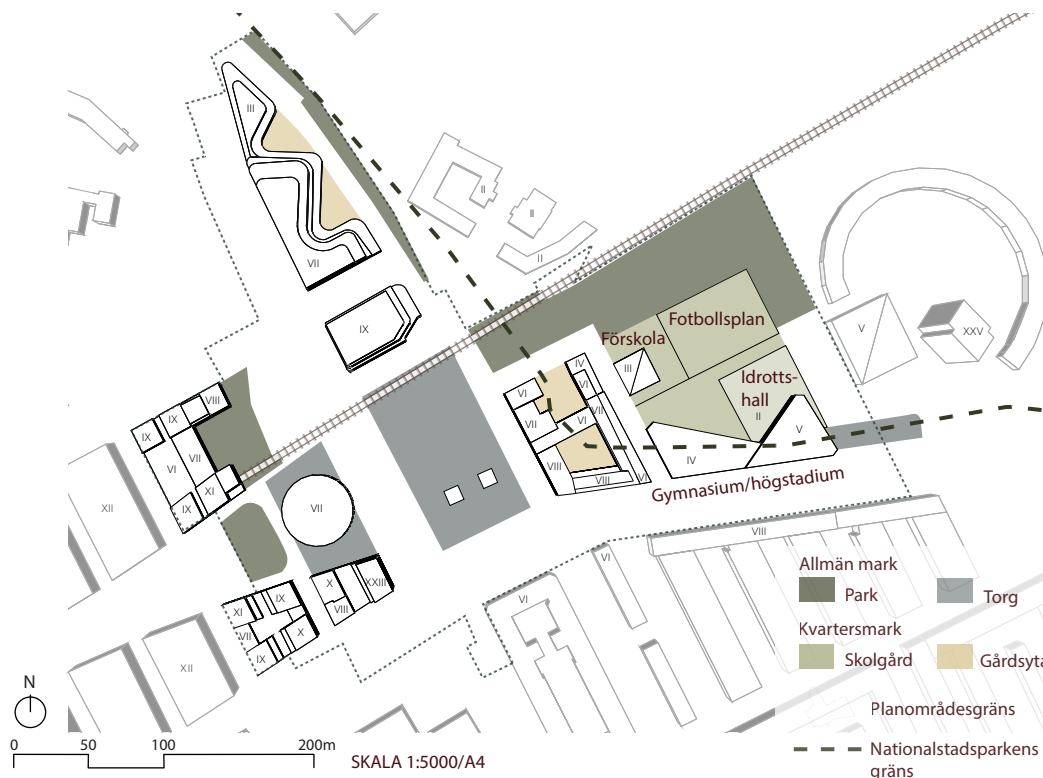
Boverkets rapport Gör plats för barn och unga (2015) lyfter särskilt att barns rätt till goda utemiljöer ofta hamnar i skymundan i stadsplaneringen. Detta trots att både plan- och bygglagen och den svenska lagen om barnkonventionen (SFS 2018:1197) tydligt anger att barns bästa ska beaktas i planeringsbeslut – särskilt enligt artikel 3 om hänsyn till barn i alla beslut som rör dem, och artikel 31 om rätten till lek, vila och fritid.

ÖSTRA HAGASTADEN

Nu pågår arbetet med Hagastadens andra detaljplan, Östra Hagastaden, som utgör utgångspunkten för detta examensarbete. Östra Hagastaden är en del av det större stadsutvecklingsprojektet Hagastaden, som syftar till att binda samman Stockholm och Solna genom att omvandla tidigare infrastrukturella barriärer till en integrerad stadsdel. Projektet har möjliggjorts genom överdäckningen av en 800 meter lång sträcka av E4/E20 och Värtabanan, vilket har skapat ny byggbar mark i det tidigare godsbangårdsområdet vid Norra Station (Stockholms stad 2025). Planområdet präglas idag av vägar, öppna grusytor och tidigare arbetsområden kopplade till överdäckningen av Norra Länken samt bevarade tullhus som markerar platsens historiska roll som stadsgräns (Stockholms stad 2020a)

Figur 1. Kartan visar Östra Hagastaden placering i mötet mellan olika stadsstrukturer: Hagaparken som en del av Nationalstadsparken i norr, Bellevueparken och blåklassade Wenner-Gren Center i öster, 1800-talets klassiska stenstad i söder och centrala Hagastadens täta bebyggelse i väster. Den streckade linjen markerar Nationalstadsparkens gräns. Egen illustration, Karta Byggnader © Lantmäteriet via SCALGO Live.

Figur 2. Förenklat diagram av Stockholms Stads detaljplan för Östra Hagastaden. Notera den begränsade andelen park och friyta för skola och förskola, samt den höga och täta bebyggelsen i väst. Egen illustration, detaljplan © Stockholm Stadsbyggnadskontor.

Detaljplanen som Stockholms stad har tagit fram för Östra Hagastadens syftar till att minska trafikintensiteten, skapa en grön stadsentré och att stärka kopplingarna mellan Stockholm och Solna (Stockholms stad 2025). Detaljplanen omfattar bland annat 600 nya bostäder, kontor och hotell samt skola, förskola och en idrottsanläggning. Likt centrala Hagastaden har denna detaljplan överklagats flertalet gånger, främst med argument med om en alltför tät, hög och hårdgjord exploatering (Salmaso 2025; Förbundet för Ekoparken 2024; Stockholms stad 2024)

Flera intressenter, Förbundet för Ekoparken, Kommittén för Gustavianska Parken, Haga-Brunnsvikens vänner och Skönhetsrådet, uttryckte under samrådet oro över att den föreslagna bebyggelsen riskerar att inkräkta på områdets riksintressen: Nationalstadsparken och uttrycket av stenstadens yttre gräns (Stockholms stad 2021). Länsstyrelsen, Skönhetsrådet och Samfundet S:t Erik riktade även kritik mot det föreslagna 23 våningar höga tornet i detaljplanen. Det bedömdes påverka stadsbilden negativt och riskera att konkurrera med det blåklassade Wenner-Gren Center, som i dagsläget fungerar som ett tydligt och ensamstående landmärke i stadsilhuetten (ibid). Skönhetsrådet framförde dessutom synpunkter om att bostadskvarteret norr om Sveavägen, som delvis är placerat inom Nationalstadsparkens gräns, bör omarbetas för att frigöra mer grönyta och bättre värna parkens värden (Stockholms stad 2021).

Nationalstadsparken

Den Kungliga Nationalstadsparken omfattar Ulriksdal, Haga, Brunnsviken och Djurgården och är ett riksintresse med skydd enligt 4 kap. 7 § miljöbalken. Delar av planområdet för Östra Hagastaden ligger inom Nationalstadsparkens gräns. Enligt 4 kap. 7 § miljöbalken får ny bebyggelse inte skada parkens natur- och kulturvärden, och utvecklingen ska inriktas på att förstärka områdets ekologiska samband, historiska landskap och rekreativa kvaliteter samt att värna den biologiska mångfalden. Det är unikt att ett så vidsträckt område med höga natur-, kultur- och rekreationsvärden finns kvar mitt i en storstad, vilket understryker parkens betydelse som en central del av Stockholms gröna kulturarv. Som världens första nationalstadspark har den dessutom ett särskilt symbolvärde både nationellt och internationellt (Nationalstadsparken u.å)

Trots miljöbalkens riktlinjer för riksintressen har man exploaterat inom parkens gränser vilket kan riskera att försvaga dess landskapsmässiga och ekologiska helhet. Ett omdebatterat exempel är Vetenskapsstaden i Albano, där bebyggelsen enligt Föreningen Haga-Brunnsvikens Vänner (2017) inte har anpassats till det känsliga sprickdalslandskapet. De menar att området präglas av en tät och urban karaktär i stället för att utformas enligt principen "hus i park" eller som gles stadsstruktur. Detta strider mot syftet i 4 kap. 7 § miljöbalken, där det tydligt anges att ny bebyggelse eller andra åtgärder endast får genomföras om de inte innebär intrång i parklandskapet eller skadar det historiska landskapets natur- och kulturvärden. Erfarenheter från Albano visar på vikten av att framtida utveckling, såsom den i Östra Hagastaden, hanteras med större hänsyn till parkens långsiktiga värden och särskilda skyddsstatus.

1800-talets stenstad och Wenner-Gren center

Stockholms innerstad är ett område av riksintresse, där stenstadens tydliga yttre gräns och de avläsbara "årsringarna" i stadsväxten utgör viktiga kulturhistoriska värden (Stockholms stad 2018a). Söder om Östra Hagastadens planområde är bebyggelsen ett tydligt uttryck för denna tradition, med en tät kvartersstruktur, sluten bebyggelse och en enhetlig hushöjd. Den klassiska stenstaden tog form under senare delen av 1800-talet i samband med industrialiseringen och den snabbt växande befolkningen. För att möta bostadsbristen och förbättra hygienförhållandena togs Lindhagenplanen fram år 1866 (Stockholms stad 2018b).

Stadsplaneringen styrdes av tydliga regler för hushöjder och gatubredd, vilket skapade ett enhetligt stadslandskap. Bebyggelsen begränsades oftast till sex våningar, och endast ett fåtal byggnader tilläts sticka upp över den sammanhållna taklinjen – något som än idag präglar Stockholms siluett (Stockholms stad 2018b). Ett sådant undantag är Wenner-Gren Center, uppfört under 1960-talet som en tydlig accent i stadsbilden. Byggnaden markerar Sveavägens norra avslut och utformades i linje med modernismens ideal om teknisk utveckling och framtidstro. Med sina 25-våningar var den vid färdigställandet Europas högsta byggnad med stomme av stål och har sedan dess fungerat som ett framträdande landmärke (Stockholms stad 2020a). Dess placering som solitär och visuella betydelse i stadssiluetten är fortfarande central. Wenner-Gren Center ligger inom planområdet för Östra Hagastaden och är blåklassad av Stadsmuseet, vilket innebär att den har synnerligen högt kulturhistoriskt värde och bör ges särskild hänsyn i utformningen av ny bebyggelse i Östra Hagastaden (Stockholms stad 2020).

SYFTE

Syftet med detta arbete är att ifrågasätta den gällande detaljplanen för Östra Hagastaden och undersöka hur ett gestaltungsförslag kan utformas med större hänsyn till platsens riksintressen – Nationalstadsparken och uttrycket av stenstadens yttre gräns. Genom att omforma stadsdelens struktur vill vi synliggöra möjligheter att skapa en större stadsdelspark och ett skolområde med rumsliga och funktionella egenskaper som främjar barns och ungas möjlighet till vistelse, lek och rörelse.

Arbetet inspireras av hur man under Stockholmsskolan tog tillvara det omgivande landskapet som en formgivande resurs och grönstrukturen användes för att binda samman olika stadsdelar genom ett sammanhållet parknät. Vi undersöker hur detta förhållningssätt kan tillämpas i en samtida planeringskontext, där förtätning och klimatanpassning ställer nya krav på stadens utformning. Grönstrukturen ses därmed som ett centralt verktyg för att stärka kopplingen till Nationalstadsparken och bidra till en mer sammanhållen, motståndskraftig och klimatanpassad stadsmiljö.

FRÅGESTÄLLNING

- Hur kan ett gestaltungsförslag för Östra Hagastaden utformas med större hänsyn till områdets riksintressen, Nationalstadsparken och stenstadens yttre gräns, och samtidigt frigöra ytor för en större stadsdelspark och skolområde?
- Vidare undersöker vi hur de frigjorda ytorna kan gestaltas för att både främja barns lek och vistelse, samt skapa ett möte där Nationalstadsparkens landskap och stenstadens struktur vävs samman.

AVGRÄNSNING

Vår målgrupp är studerande och yrkesverksamma landskapsarkitekter, vilket innebär att grundläggande begrepp inom ämnet förutsätts vara kända. Arbetet utgår från detaljplanen för Östra Hagastaden (2023), framtagna av Stockholms stadsbyggnadskontor. Som grund för våra förändringsförslag har vi tagit del av synpunkter och kommentarer som inkom under samrådsperioden mellan den 18 mars och 26 maj 2020.

Examensarbetet avgränsas till att utforma ett gestaltungsförslag som tar hänsyn till platsens riksintressen och möjliggör större och mer kvalitativa grönytor. Arbetet avgränsas därefter till de ytor som frigörs genom våra föreslagna förändringar, det vill säga det nya skolområdet samt en utökad stadsdelspark.

GESTALTNINGSPROCESSEN

Vår gestaltningsprocess präglades av ett icke-linjärt arbetssätt där analys, syntes och kritik samverkade, i enlighet med det Krupinska (2016) beskriver som "analys genom syntes" i Att skapa det tänkta: En bok för arkitektstudenter. Från start skissade kontinuerligt för att främja kreativitet och undvika att tidiga problemformuleringar begränsar idéutvecklingen. Inledningsvis skissade vi fritt utan att värdera, vilket Idéagenten (Michanek & Breiler 2015) lyfter som en viktig aspekt för att inte hämma det kreativa flödet.

Vi använde flera olika skissmetoder för att utforska platsens potential och testa olika idéer. Timskisser användes för att snabbt generera idéer, medan skisser och sektioner i olika skalor gav oss förståelse för rumsliga samband på platsen. Konceptuella skisser användes för att pröva gestaltningsstrategier, och referensbaserade skisser gjorde det möjligt att relatera platsen till andra projekt för att förstå skala, material och funktion. Särskilt inspirerades av Stockholms parktradition och Stockholmskolorns idéer, vilket stärkte den kontextuella förankringen i vårt arbete.

När vi senare återvände till skisserna med ett mer analytiskt förhållningssätt kunde vi identifiera styrkor, svagheter och utveckla vårt koncept. Kombinationen av skissarbete, analys och fördjupad förståelse av platsens historia och samtida utmaningar har format riktningen i vår gestaltning.

Platsanalys och identifiering av gestaltningsproblem

Som en del av vår undersökning genomfördes tre platsbesök, varav det första ägde rum den 24 januari 2025. Vi valde att genomföra besöket så tidigt som möjligt för att uppleva platsen utan förutfattade meningar och innan vi hade hunnit samla för mycket bakgrundsinformation. Detta arbetssätt inspirerades av Christophe Girots Four Trace Concept (Landing (ankomst), Grounding (förankring), Finding (upptäckt), Founding (grundläggning)), där vi i detta skede genomförde Landing – det första intrycket av platsen (1999). Under platsbesöket dokumenterade vi våra intryck genom anteckningar och kartskisser.

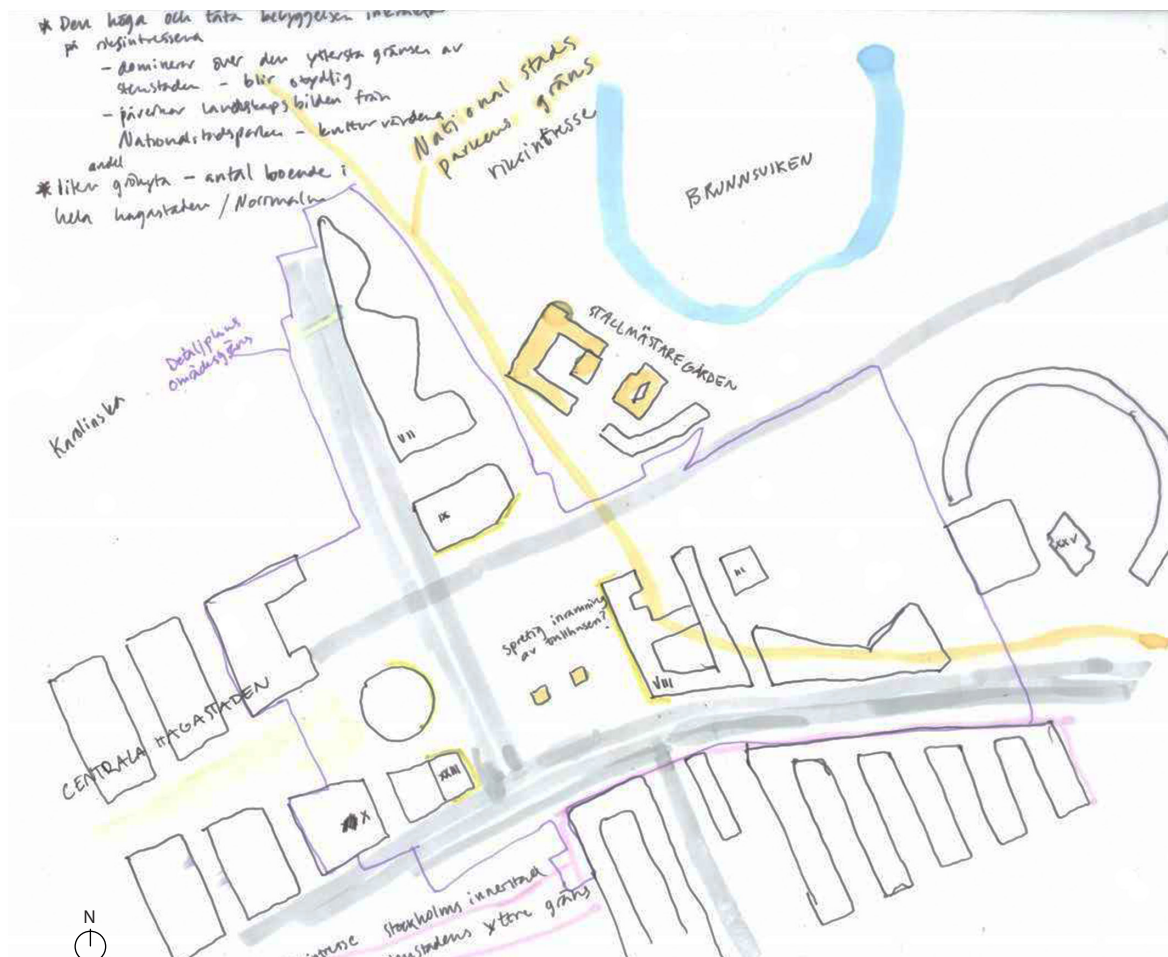

Figur 3. Snabb analyskiss och anteckningar från vårt första platsbesök, där vi genom 'Landing' fångade de initiala intrycken av platsen och identifierade möjligheter och utmaningar. Egen illustration, Ortofoto ©Lantmäteriet

I nästa steg, motsvarande Grounding i Girots metod (1999), fördjupade vi vår förståelse av platsen genom kartstudier, platsobservationer och digitala verktyg som Google Earth och Street View. Enligt Girot handlar Grounding om att synliggöra platsens lager och samband – dess historia, ekologiska strukturer och relation till det omgivande landskapet.

Parallellt granskade vi stadens planeringsunderlag, däribland detaljplan, gestaltningsplan och kompletterande dokument som dagvattenutredningar, samrådsredogörelser och kulturmiljöanalyser. Dessa material gav oss en förståelse för vilka intentioner och begränsningar som styr utvecklingen av Östra Hagastaden.

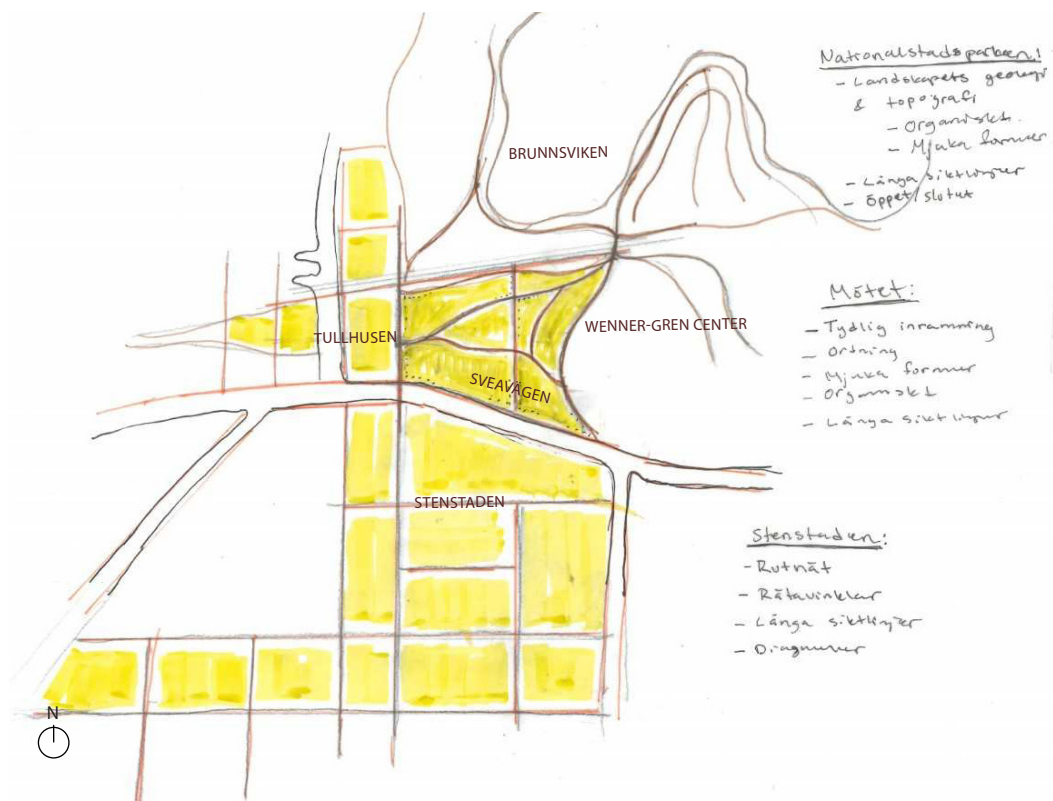
I takt med att analysen fördjupades blev det tydligt att platsen rymde fler och mer komplexa utmaningar än vi initialt hade trott – kopplade både till funktionella behov och landskapsmässiga värden. Arbetet kom därför att handla om att identifiera vilken av dessa utmaningar som var mest central att gestalta vidare. Genom att återvända till vårt analysmaterial kunde vi omvärdera tidigare problemformuleringar, där flera inledande frågeställningar antingen redan behandlats i befintliga planeringsunderlag eller inte var tillräckligt relevanta för platsens specifika förutsättningar. Denna successiva omformulering av fokusområden blev en viktig del i att tydliggöra uppdragets kärna och vilka förändringar som kunde motivera ett alternativt gestaltningsförslag.

Figur 4. Analys av detaljplanen utifrån synpunkter från samrådet. Högt exploateringsstal medför att byggnader placeras innanför nationalstadsparkens gräns och högt våningsantal påverkar landskapsbilden negativt. Egen illustration, detaljplan © Stockholms stadsbyggnadskontor

Gestaltungsprinciper för Östra Hagastaden

För att undersöka möjliga angreppssätt utgick vi från en helhetsbedömning av platsen och dess kontext. Vi beaktade både unika karaktärsdrag och andra faktorer som påverkar förutsättningarna för gestaltning. Detta arbetssätt kan liknas med det tredje steget i Girots designmodell, Finding, som handlar om att låta platsens unika egenskaper vägleda det fortsatta gestaltningsarbetet (Giro 1999). Vi identifierade tidigt två karaktärsdrag som särskilt viktiga att förhålla oss till: mötet mellan 1800-talets stenstad och Nationalstadsparkens landskap.

Figur 5. Skiss som visar analys av mötet mellan Nationalstadsparkens landskap och stenstadens struktur – en grund för det vidare gestaltningsarbetet. Egen illustration.

Med detta som utgångspunkt inledde vi en ny skissprocess där vi prövade förändringar i planstrukturen och byggnadsvolymer. I relation till Nationalstadsparkens gräns arbetade vi med att identifiera vilka ytor som kunde frigöras för att skapa nya offentliga funktioner, utan att inkräkta på parkens skyddade område. Vi undersökte även hur platsen kunde ges bättre förutsättningar för rekreation och barns utevistelse, med utgångspunkt i den kritik som tidigare framförts mot närliggande stadsdelar (Ekman 2016).

Vi prövade olika utformningar genom skissande och 3D-modellering för att säkerställa plats för cirka 1200 elever och tillräcklig friyta för lek och utevistelse – detsamma gällde för förskolan.

Parallellt studerade vi bygghöjder genom skissande och 3D-modellering, för att analysera hur de påverkar landskapsbilden – särskilt sett från Brunnsviken – samt hur byggnadsvolymer förhåller sig till omkringliggande bebyggelse och stenstadens skala. Vi analyserade också hur en omDispositionering av byggnader i västra delen av planområdet skulle kunna skapa ett mer sammanhängande grönt stråk genom stadsdelen.

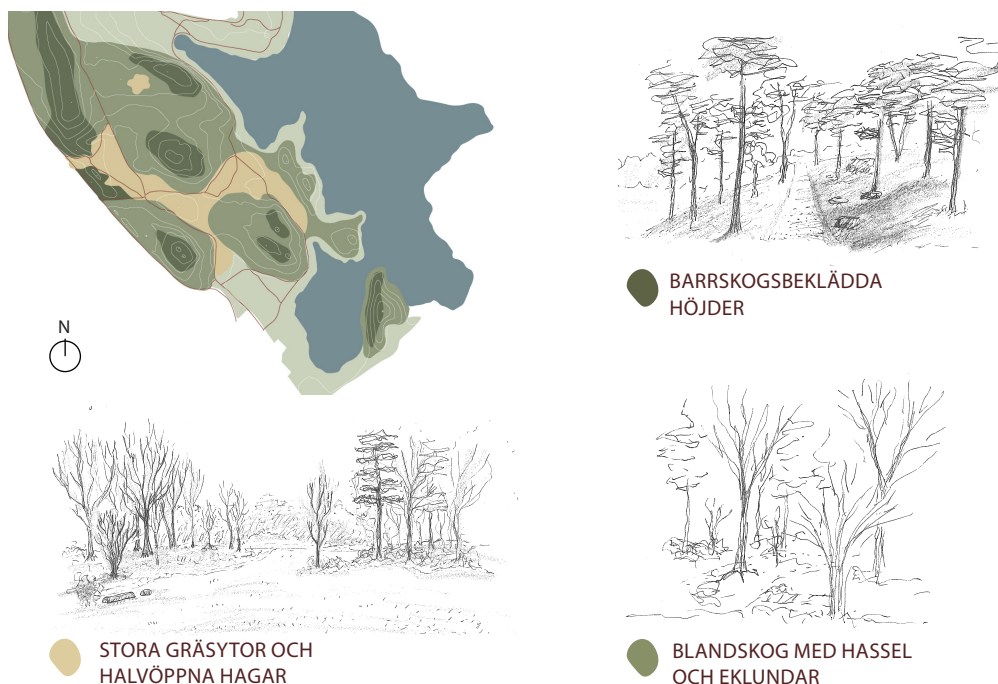
Gestaltning av de uttökade friytorna

När de övergripande förändringarna i strukturen tagit form, fortsatte vi arbetet med att utforska utformningen av de nya friytorna. Fokus låg på att undersöka hur Nationalstadsparkens landskap och stenstadens struktur kunde vävas samman och hur skol- och förskoleområdet kunde utformas för att förbättra förutsättningarna för barns lek och vistelse.

För att fördjupa vår förståelse av platsens karaktär genomförde vi ett platsbesök den 3 april 2025 till de delar av Nationalstadsparken och stenstaden som låg i direkt anslutning till planområdet. Syftet var att identifiera rumsliga kvaliteter och upplevelsevärden som kunde vägleda det fortsatta gestaltungsarbetet. Vi analyserade även kartmaterial för att få en tydligare bild av omgivningens olika karaktärer.

Tre framträdande landskapskaraktärer i Nationalstadsparken inspirerade oss särskilt: blandskog med hassel och eklundar, barrskogsbeklädda höjder samt stora gräsytor och halvöppna hagar. Även stenstadens tydliga rutnätstruktur och raka sitklinjer har påverkat vårt arbete. Vi har inspirerats av dessa karaktärer och översatt dem till en gestaltning som är anpassad efter platsens förutsättningar och behov.

HAGAPARKEN OCH BRUNNSVIKEN

Figur 6. Skisser över de landskapskaraktärer som inspirerade oss. Egen illustration.

Detta skede motsvarar det fjärde steget, *Founding*, i Girotts Four Trace Concept (Giro, 1999), där analys övergår i formgivning. Med utgångspunkt i de insikter vi samlat genom de tidigare stegen – platsbesök, lageranalyser och skissarbete – formulerade vi en platsanpassad design som svarar mot både platsens förutsättningar och identifierade gestaltungsutmaningar. Detta presenteras mer detaljerat i nästa kapitel "Gestaltungsförslaget", samt i våra bifogade posters.

Figur 7. Skiss där vi testade att få in karaktärerna i parken. I denna skiss var det stråket som delade upp karaktärerna.

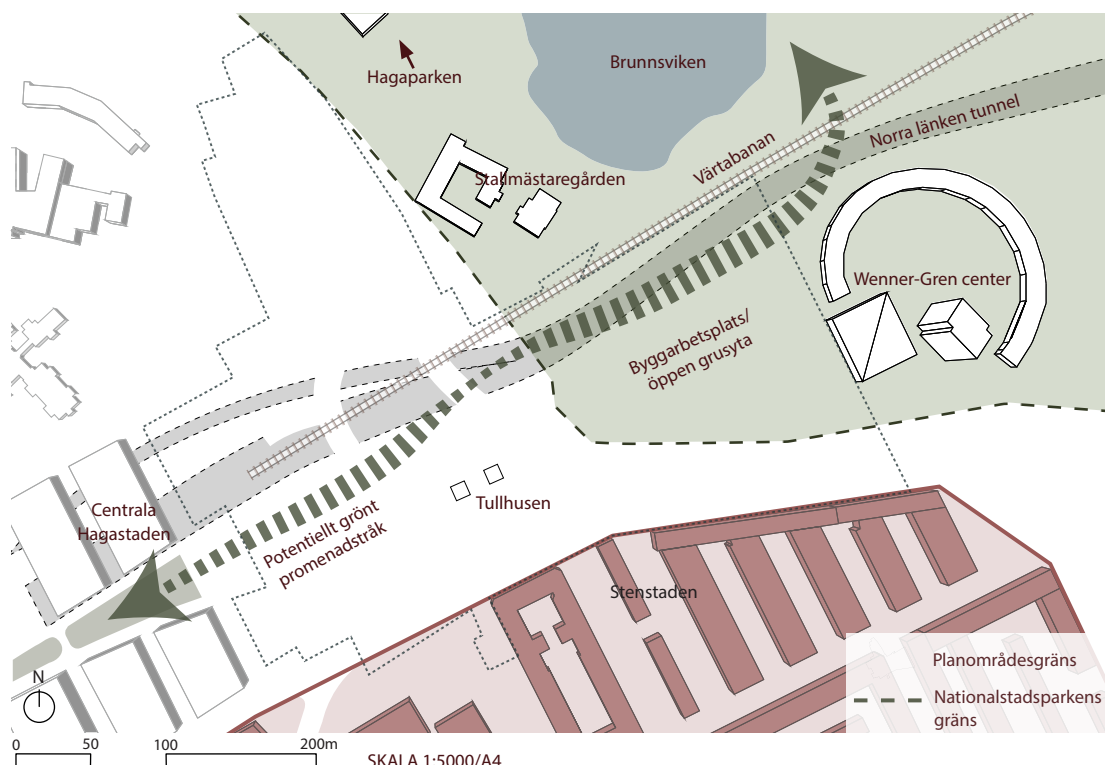
Figur 8. I denna skiss undersökte vi hur karaktärerna kunde välla ut för att skapa en mer varierad rumslighet och upplevelse när man rör sig genom parken.

GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR ÖSTRA HAGASTADEN

Med utgångspunkt i Stockholms stads detaljplan från 2023 utvecklas ett alternativt förslag som minskar exploateringsgraden, omdisponera byggnadsvolymer och skapar nya offentliga ytor. Förslaget stärker tillgången till grönytor i Norrmalm, förbättrar livsmiljön för barn och unga och binder samman Hagas parklandskap med den tätbebyggda staden genom en omsorgsfull gestaltning. De nya strukturella förändringarna visas i plan med tillhörande diagram i en övergripande skala medan gestaltningen av de frigjorda ytorna för den utökade stadsdelsparken och skolområdet har gestaltats med en högre detaljeringsgrad.

Förutsättningar

PLATSEN IDAG

Figur 9. Östra Hagastadens planområde, dagens Norrtull, präglas idag av trafikleder och byggarbeten kopplade till överdäckningen av Norra länken. Planområdet utgör "gräzon" mellan Nationalstadsparken och stenstaden. Den gröna pilen visar potentialen att skapa ett förstärkt grönt stråk mellan Centrala Hagastaden och Nationalstadsparken. Egen illustration. Underlag: Karta Byggnader © Lantmäteriet via Scalgo Live.

STOCKHOLMS STADS DETALJPLAN

PARKMARK OCH SKOLOMRÅDE

Stadsdelspark ca 14 700 m²

Förskola för 90 barn

3 vån byggnad

Friyta

ca 1 400 m²

ca 1 440 m²

Gymnasie/högstadiet för ca 1200 elever

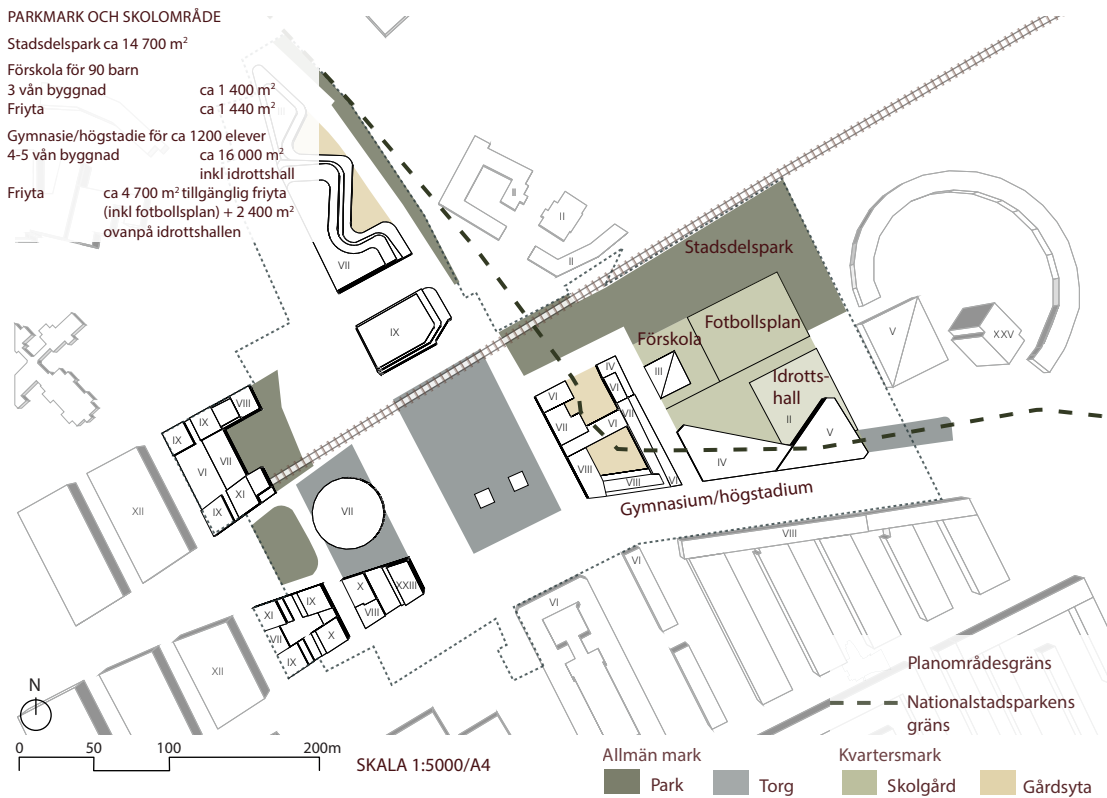
4-5 vån byggnad

Friyta

ca 16 000 m²

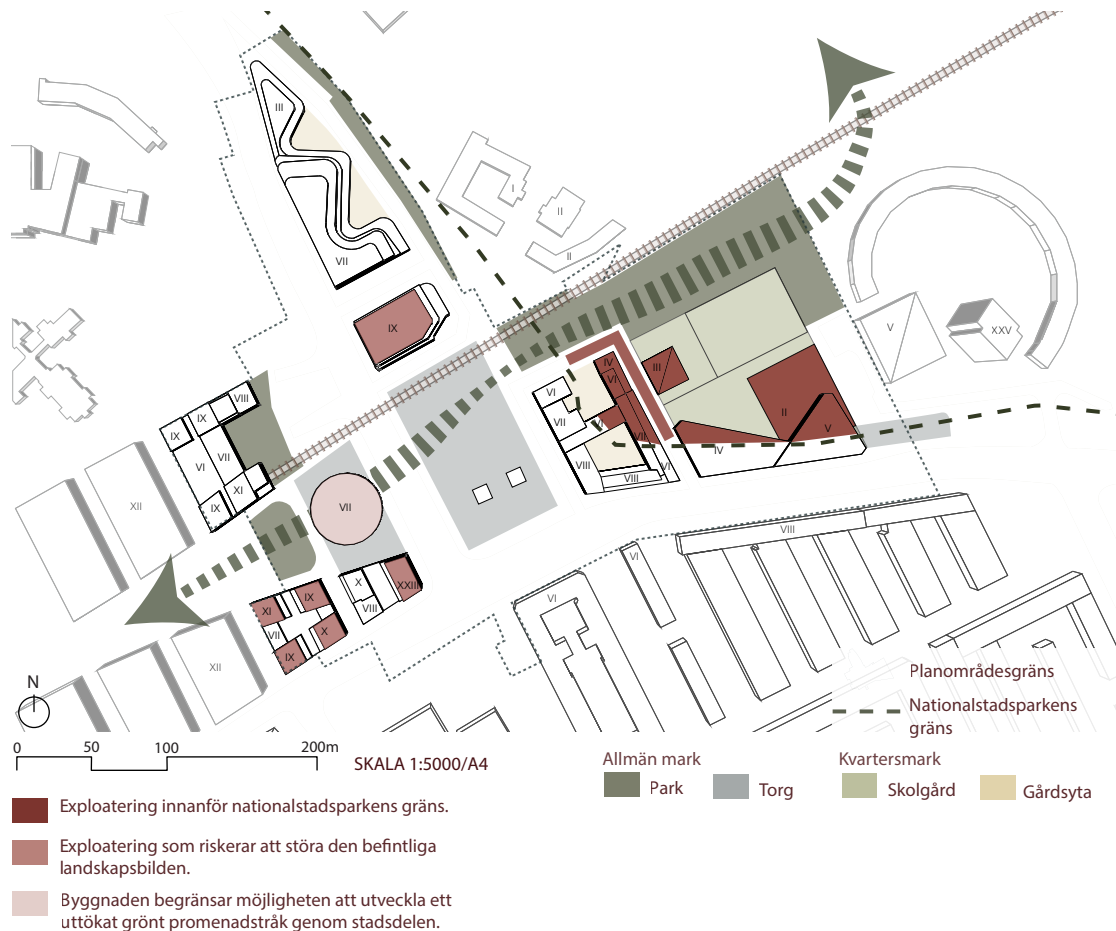
inkl idrottshall

ca 4 700 m² tillgänglig friyta
(inkl fotbollsplan) + 2 400 m²
ovanpå idrottshallen

Figur 10. Hög och tät bebyggelse i den föreslagna detaljplanen riskerar att påverka viktiga landskapsvärden negativt: 23-våningstornet kan konkurrera med Wenner-Gren Centers roll som ensamstående landmärke i stadsbilden, och åttavåningsbebyggelsen riskerar att förskjuta stenstadens karaktäristiska silhuett och yttre gräns, vilket kan påverka riksintresset negativt. Egen illustration, detaljplan © Stockholms Stadsbyggnadskontor.

ANALYS AV STOCKHOLM STADS DETALJPLAN

Figur 11. Den runda byggnaden begränsar möjligheten att utveckla ett utökat grönt promenadstråk genom stadsdelen. Byggnader som bedöms inkräkta på riksintresset Nationalstadsparken är markerade i rött, antingen på grund av sin placering innanför parkens gräns, eller på grund av sin höjd som riskerar att störa den befintliga landskapsbilden. Egen illustration, detaljplan © Stockholms Stadsbyggnadskontor.

Våra förslag på förändringar

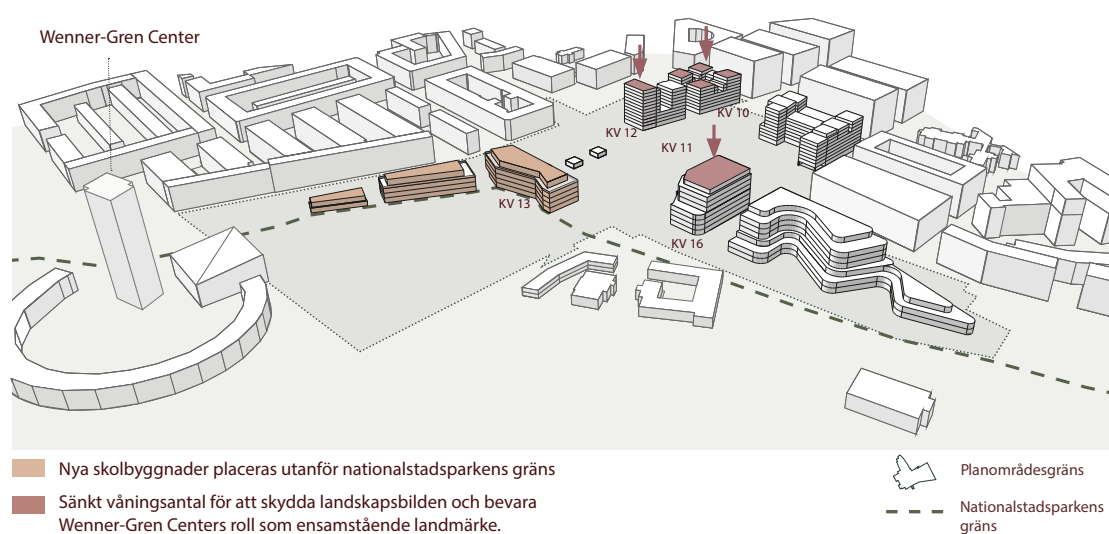
I denna del presenteras våra förändringar som skapar möjlighet till ett utökat grönt promenadstråk genom hela Östra Hagastaden, där en större stadsdelspark och ett utökat skolområde tillsammans möter vardagens behov och rymmer en rikare variation av upplevelser.

EXPLOATERING

Kommunens förslag

Våra förslag på förändringar

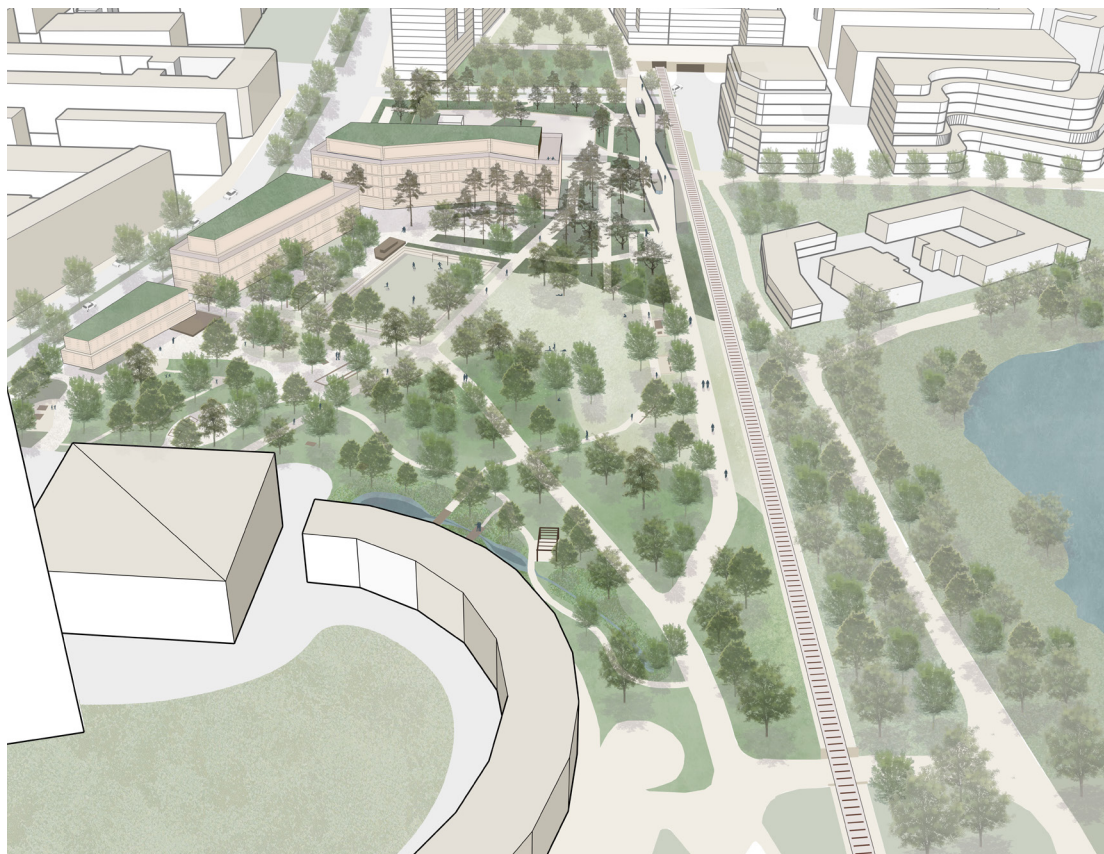

Figur 12. Bygghöjder har justerats för att respektera landskapsbilden från Nationalstadsparken och bevara Wenner-Gren Centers roll som landmärke. Inga byggnader placeras innanför parkens gräns, och förändringar i planstrukturen frigör yta för större friytor. Idrottshallen placeras i bottenplan i västra skolbyggnaden. Egen illustration.

Sammanställning av förändringar i byggnadsvolym

KVARTER	FÖRÄNDRING	FÖRÄNDRING (M ²)
KV 10	5 VÅNINGAR SÄNKS	- 1353
KV 11	RUND BYGGNAD UTGÅR HELT	- 10 300
KV 12	11 VÅNINGAR SÄNKS	- 4098
KV 13	ALLA BYGGNADER UTGÅR	- 22 W017
KV 14	NY SKOLBYGGNAD	+ 955
TOTAL BYGGNADSAREA INNAN: ca 134 300 m ²		
TOTAL BYGGNADSAREA EFTER: ca 96 200 m ²		
TOTAL MINSKNING: ca 38 100 m ²		
PROCENTUELL MINSKNING: ca 28 %		

STÄRKT GRÖNT STRÅK OCH UTÖKAD PARKMARK I STADSDELEN

Figur 13. **Perspektiv från Wenner-Gren Center riktat mot Centrala Hagastaden.** Ett nytt grönt stråk skapas mellan den höga, täta bebyggelsen i Centrala Hagastaden och Nationalstadsparkens landskap. I en stadsdel med den lägsta andelen urban grönyta i Stockholm förstoras stadsdelsparken med cirka 6000 kvm för att bli en förlängning av Nationalstadsparken och erbjuda tillgång till större sammanhängande grönområden. Tullhusplatsen omformas samtidigt till ett grönare parktorg som förstärker det gröna sambandet genom området Egen illustration.

ÖKADE FRIYTOR I SKOLOMRÅDET

Det nya skolområdet, och särskilt förskolegården, får goda förutsättningar att uppfylla Boverkets riktlinjer för friyta. Förskolegårdens yta är cirka 3 440 m², vilket överstiger Boverkets rekommendationer om en friyta på minst 3 000 m². Även om målet om 40 m² per barn inte nås, skapas goda kvaliteter genom att friytan är direkt kopplad till stadsdelsparken och Nationalstadsparken. I närheten till förskolegården anläggs dessutom en lekbäck som främjar lek i en naturpräglad miljö. Skolområdets friytor kan också nyttjas av allmänheten på kvällar och helger och tillför efterfrågade aktivitets- och idrottsytor i stadsdelen.

GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR ÖSTRA HAGASTADEN

PARKMARK OCH SKOLOMRÅDE

Stadsdelspark ca 20 700 m²

Förskola för 90 barn

2 vån byggnad

ca 1 030 m²

Friyta

ca 3 440 m²

Gymnasie/högstadiet för ca 1200 elever

4-5 vån byggnad

ca 16 000 m²

inkl idrottshall

Friyta

ca 6 700 m² tillgänglig friyta

(inkl fotbollsplan)

+ 1 000 m² takterrass

BEBYGGELSE

Total byggnadsarea: ca 96 200 m²

Procentuell minskning: ca 28%

- Nya skolbyggnader placeras utanför nationalstadsparkens gräns. Idrottshall flyttas till bottenplan.
- Sänkt våningsantal för att skydda landskapsbilden och bevara Wenner-Gren Centers roll som ensamstående landmärke.
- Uttökad stadsdelspark som hjälper till att förstärka gröntstråket i linje med Stockholmstraditionen.

Planområdesgräns
 - - - Nationalstadsparkens gräns

Figur 14. Förändringarna ger Östra Hagastaden ett förstärkt grönt stråk och ett större skolorråde utan intrång på Nationalstadsparkens gräns. Idrottshallen placeras i bottenplan av den västra skolbyggnaden. Egen illustration.

Koncept

Utgångspunkten för vårt gestaltningskoncept hämtas från det arbetssätt som utvecklades under Stockholmsskolan, där det omgivande landskapet togs tillvara som en formgivande resurs och där grönstrukturen användes för att skapa samband mellan stadsdelar i ett sammanhållet parknät (Stockholms stad 2020b; Stockholmskällan u.å). Holger Bloms parkprogram betonade vikten av att kombinera funktionella ytor med landskapets karaktär, och att genom ett varierat men sammanhängande parknät skapa tillgång till gröna miljöer för hela staden (ibid.).

Figur 15. Tre olika perspektiv på mötet mellan stenstaden och Nationalstadsparken. Dagens situation visar en tydlig separation och bristande koppling mellan riksintressena. Kommunens vision låter grönskan välla ut, men planerar samtidigt ny bebyggelse innanför nationalstadsparkens gräns. I vårt förslag tar mötet form som en sammanhängande grönstruktur, där riksintressenas strukturer vävs samman och binder ihop hela Hagastaden.

I vårt förslag tolkar vi dessa idéer i relation till Östra Hagastaden genom att knyta an till både stenstadens struktur och Nationalstadsparkens karaktär – och särskilt Hagaparkens landskapsbild – för att gestalta en plats där dessa två strukturer möts och vävs samman. Hagaparken är en del av Nationalstadsparken – ett sammanhängande, gestaltat landskapsrum som anlades i slutet av 1700-talet och rymmer höga natur-, kultur- och rekreationsvärden i nära anslutning till staden (Nationalstadsparken u.å). Landskapet i Hagaparken utmärks av kuperad terräng, öppna gräsytor, skogspartier och solitära träd, vilket skapar långa siktlinjer och rumslig variation (Kungliga Slotten u.å).

Mot denna bakgrund har vi gestaltat ett nytt grönt promenadstråk, en stadsdelspark och ett skolområde som inspireras av det omgivande landskapet. Tre framträdande landskapskaraktärer i Nationalstadsparken/Hagaparken har därmed legat till grund för utvecklingen av parkens olika karaktärsområden i vårt gestaltningskoncept. Genom platsbesök och analys identifierade vi tre återkommande miljötyper – blandskog, barrskogsbeklädda höjder och stora gräsytor och halvöppna hagmarker:

Blandskog med hassel och ek kännetecknas av ett flerskiktat växtsamhälle med ek i trädskiktet, hassel i buskskiktet samt marktäckande vegetation. Vegetationen avgränsar rummen och begränsar siktlinjerna.

Barrskogsbeklädda höjder består av tallar på torrare höjdpartier, med gles markvegetation och inslag av berg i dagen. Rumsliga avgränsningar uppstår främst genom topografi och trädens placering.

Stora gräsytor och halvöppna hagmarker kännetecknas av stora, sammanhängande gräsytor med inslag av ängsvegetation och solitära träd. Detta bidrar till öppna rum med långa siktlinjer.

Utifrån dessa miljötyper har vi utformat tre karaktärsområden i Östra Hagastaden – Tallgläntan, Hagen och Lunden – anpassade efter platsens skala och förutsättningar. Tillsammans rymmer de olika funktioner, rörelsemönster och rumslighet, och bidrar till en sammanhängande grönstruktur i Östra Hagastaden.

Figur 16. Konceptfigurer för de tre karaktärsområdena Tallgläntan, Hagen och Lunden. Illustrationerna visar exempel på träd- och buskarter som kan hittas i respektive karaktärsområde och hur dessa bidrar till variation i upplevelse och rumsbildning i parken.

Tallgläntan

Tallgläntan har, likt de barrskogsbeklädda höjderna i Hagaparken, en något kärvare karaktär med ett större inslag av hårdgjorda ytor än de andra karaktärsområdena. Tallgläntans återfinns i stadsdelens mer urbana del – en knutpunkt med hög daglig rörlighet – vilket motiverar en robust gestaltning med hårdgjorda ytor och slitstarka material. Samtidigt utformas miljön med naturinslag där tallar tillsammans med lågväxande busk- och markvegetation ramar in öppna ytor och bildar varierade rum för rörelse, aktivitet och social samvaro. Här finns plats för olika aktiviteter som basket, utegym och parkour, men området rymmer även lugnare platser för vila. Vegetationen fungerar som rumslig avgränsning mellan ytorna och skapar variation i hur platsen kan användas och upplevas.

Vegetationen präglas av tallarnas karaktär men blandas även med blommande träd och lövträd, till exempel olika sorter av Sorbus (rönn) och Acer (lönn), för att skapa variation i form, färg och skuggspel samt förstärka platsens säsongsdynamik. I fältskiktet planteras arter som blommande perenner och uppstickande prydnadsgräs som till exempel Geranium sanguineum (blodnäva), Achnatherum calamagrostis (silvergräs) och olika sorter av Calluna (ljung).

Hagen

Hagen är ett karaktärsområde som likt Hagaparkens öppna gräsytor och hagmarker har en öppen till halvöppen rumslighet och består huvudsakligen av en större, oprogrammerad gräsyta. Den öppna strukturen möjliggör rörelse och användning för olika aktiviteter. Träddungar placeras ut för att avgränsa delar av ytan och skapa rum med varierad grad av avskildhet. Här finns även ytor med sittmöjligheter som ger förutsättningar för att vistas och umgås. Vegetationen är lågväxt och utformad för att tåla slitage vid användning.

För att rama de öppna ytorna planteras träddungar glest. I träddungarna hittas olika sorter av ek, ask och björk, till exempel *Quercus petraea* (bergeek), *Fraxinus angustifolia* (smalbladig ask) och *Betula pendula* 'Dalicarlica' (ornäsbjörk). Perennplanteringarna i hagen har en ängslik karaktär och utformas med perenner och gräs som exempelvis *Leucanthemum vulgare* (prästkraze), *Achillea millefolium* (rölleka), *Origanum vulgare* (kungsmynta) och *Molinia caerulea* (blåtåtel).

Lunden

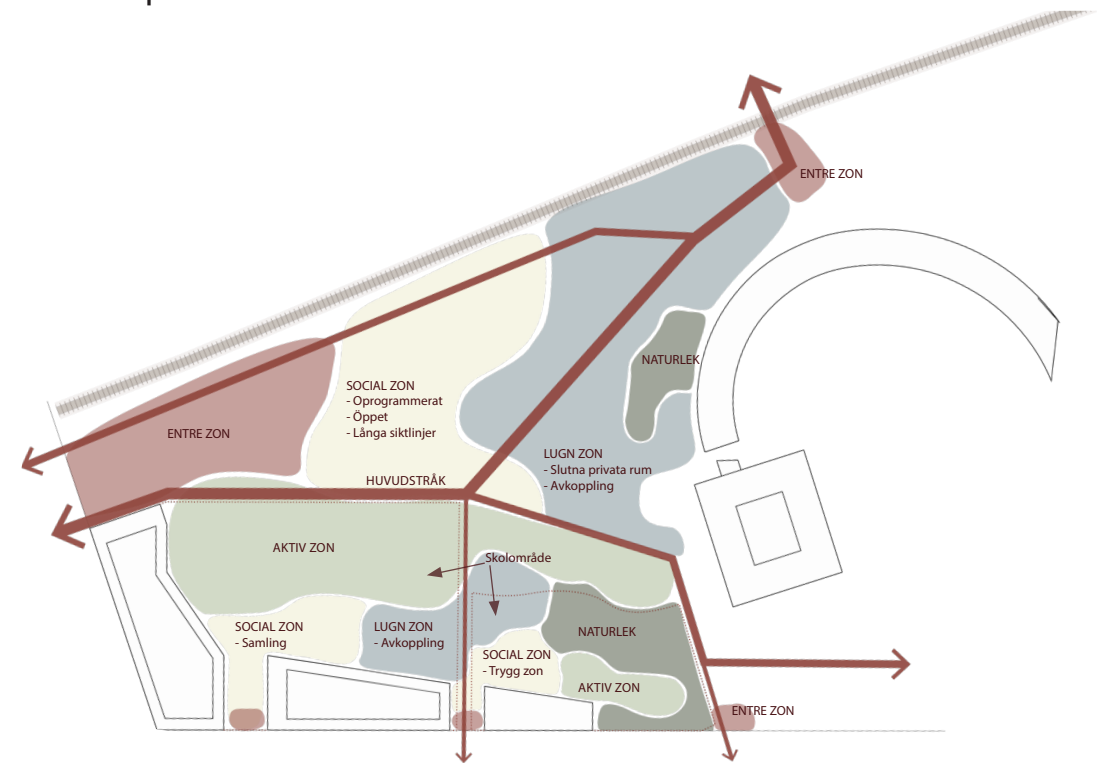
Likt blandskogen med hassel- och eklundar i Hagaparken präglas Lunden av flerskiktad vegetation och varierad topografi som tillsammans skapar rumslig variation och begränsade siktlinjer. I den östra delen löper ett dagvattenstråk genom grönskan, med intilliggande ytor för återhämtning och naturlek. Höjdskillnaderna i kombination med växtligheten formar mindre, avskilda platser längs parkens stråk – miljöer som möjliggör enskildhet och stilla vistelse.

Vegetationen byggs upp i flera skikt med ett övre trädskikt av bland annat *Quercus rubra* (rödek) och *Acer platanoides* (lönn), ett lägre trädskikt med *Sorbus intermedia* (oxel), samt ett buskskikt av *Corylus avellana* (hassel) och *Viburnum farreri* (kejsarolvon). I fältskiktet domineras vegetationen av skuggtåliga arter som *Anemone nemorosa* (vitsippa), *Luzula nivea* (silverfryle), *Geranium sylvaticum* (skogsnäva) och *Adiantum aleuticum* (serpentinadiantum). För att fältskiktet ska få tillgång till tillräckligt med ljus krävs regelbunden gallring av trädskiktet. Träden planteras i olika kvaliteter och storlekar för att ge en varierad struktur redan från början.

Strukturerade stråk inspirerade av stenstadens struktur

För att hålla samman friytorna i Östra Hagastaden och de olika delarna av parken har vi tagit inspiration från stenstadens struktur. Ett nät av strukturerade stråk löper från centrala Hagastaden, förbinder de olika karaktärsområdena och fortsätter mot Bellevue och Hagaparken. De strukturerade stråken fungerar som en rumslig ryggrad som väver samman grönområdet och skapar en ordnad helhet. Stråken beläggs med naturstensplattor, ett klassiskt och stilrent materialval som ger parken en robust och sammanhängande gestaltning. Vårt förslag är en fri tolkning av Stockholmsstilen, där vi anpassat landskapets uttryck och vegetation till dagens behov och de särskilda förutsättningarna i Östra Hagastaden.

Stadsdelsparken och skolorådets olika delar

Figur 17. Programplan över stadsdelsparken och skolorådets olika delar. Parken utformas som en mångsidig stadsdelspark med plats för aktivitet, sociala möten, vila och avkoppling. Genom en variation av aktiva ytor, rofyllda rum och naturliga inslag skapas en tillgänglig park som välkomnar människor i alla åldrar och med olika behov. I entrezonerna välkomnas besökare av påkostade planteringar med accentträd, buskar och blommande perenner. I kombination med tydliga siktlinjer skapas en inbjudande miljö som väcker nyfikenhet och leder besökare vidare in i parken

DISKUSSION

Förslagets möjligheter och begränsningar

Vårt förslag visar en möjlig väg att omforma Östra Hagastaden med större hänsyn till platsens riksintressen och med förbättrade gröna kvaliteter. Genom att minska exploateringsgraden skapas förutsättningar för en större stadsdelspark och ett större skolområde, vilket vi menar är avgörande för att långsiktigt bygga en hållbar och trivsamt stadsdel. Samtidigt är vi medvetna om att vårt förslag innebär en avsevärt minskad exploatering jämfört med det gällande detaljplaneförslaget. Den totala byggnadsytan i vårt förslag har reducerats med cirka 38 100 m², en procentuell minskning på ca 28 %. Detta innebär inte bara ett potentiellt bortfall av intäkter för staden i form av markförsäljning och framtida skatteunderlag, utan kan även påverka stadens övergripande mål för bostadsförsörjning, täthet och effektiv markanvändning i centrala lägen. Färre bostäder och lokaler kan ses som en utmaning i en planeringskontext där urban täthet ofta lyfts fram som en förutsättning för hållbar stadsutveckling. Minskad exploatering kräver därför att finansieringen av infrastruktur och offentliga miljöer löses på andra sätt, exempelvis genom omprioriteringar eller ökade offentliga investeringar.

Vi vill dock betona att vårt gestaltungsforslag strävar efter att tillföra andra långsiktiga värden som inte nödvändigtvis kan mätas i kvadratmeter eller direkt ekonomisk avkastning. Genom att prioritera en sammanhängande grönstruktur, ökad tillgång till friytor och bättre förutsättningar för barns vardagsliv, stärker förslaget kvaliteter som rör folkhälsa, social hållbarhet och klimatanpassning – aspekter som i förlängningen också kan innebära ekonomiska besparingar och värdeökningar på andra sätt.

Utöver detta bidrar grönområdena inte enbart med sociala och estetiska värden, de är också avgörande för att stärka stadens motståndskraft mot framtida klimatförändringar. Grön infrastruktur möjliggör fördröjning och hantering av skyfall och kan skydda bebyggelse från översvämningar och materiella skador, en funktion som blir allt viktigare i takt med ökade extremväder (Xu & Zhao 2021). I gestaltningen har detta omsatts genom att skapa större sammanhängande grönytor med fördröjningskapacitet, samt ett särskilt dagvattenstråk i Brunnsviksparkens östra del som leder och hanterar dagvatten. Om dessa ytor bebyggs minskar stadens förmåga att hantera extrema väderhändelser, vilket i sin tur kan leda till omfattande ekonomiska konsekvenser i form av skador på infrastruktur och fastigheter. Därför kan det, trots initiala investeringskostnader, vara ekonomiskt fördelaktigt på lång sikt att satsa på grön infrastruktur. Genom att bevara och integrera dessa ytor i stadsplaneringen stärks både den ekologiska och ekonomiska resiliensen, samtidigt som folkhälsa, trivsel och stadens attraktionskraft främjas. I detta perspektiv blir grön infrastruktur inte ett tillval utan en strategisk grund för en hållbar stad.

Det gröna kulturarvet som vägvisare

I en stad som formats av en stark parktradition, där grönstrukturen är en del av det kulturhistoriska arvet, blir minskade grönytor inte bara en fråga om fysisk tillgång, utan också om att förvalta stadens identitet och långsiktiga värden. I vårt förslag utgår vi från denna tradition, inspirerade av Stockholmsskolans helhetssyn – ett sätt att planera där natur, rekreation och stadsbyggande integreras till en sammanhängande helhet. Likt Holger Blom och Erik Glemme ser vi värdet i att knyta an till platsen och det omgivande landskapet och växtlivet, men vi anpassar idéerna till dagens utmaningar.

Även om Stockholmsskolan inte har en direkt koppling till just denna plats, betraktar vi den som ett idéhistoriskt arv som haft stor betydelse för Stockholms parkutveckling. Vi har därför inspirerats av dess principer för att skapa ett nytt grönt promenadstråk och en stadsdelspark i Östra Hagastaden. Samtidigt har Nationalstadsparken varit en central referens och fungerat som ett grönt kulturarv att förhålla sig till. Att ett sammanhängande parklandskap med höga natur-, kultur- och rekreationsvärden finns kvar mitt i staden skapar särskilda förutsättningar för att utveckla nya gröna samband. Särskilt Hagaparken, med sina öppna gräsytor, halvöppna hagmarker och skogspartier, har inspirerat vår gestaltning. Eftersom Östra Hagastaden gränsar direkt till Nationalstadsparken ser vi det som viktigt att ta tillvara på dessa kulturvärden och utforma en stadsdelspark som relaterar till parkens karaktär och historia, men framför allt att skapa en koppling för människorna mellan Hagastaden och detta kulturarv.

Klimatförändringar kräver att den gröna strukturen inte bara är funktionell och vacker, utan också robust. Förhöjda temperaturer, torrare somrar och kraftigare skyfall innebär att växtvalen måste tåla nya förhållanden. Därför behöver vi ibland använda arter som inte enbart är inhemska men som klarar framtida klimatförhållanden. Samtidigt måste dagens parker möta nya behov. I likhet med hur Stockholmsskolan en gång svarade mot sin tids sociala ambitioner, behöver dagens stadsgrönska också rymma ytor för aktivitet, rörelse och gemenskap. I vårt arbete har vi därför tagit hänsyn till behov som lyfts fram under samrådsprocessen, som till exempel plats för fotbollsplan, utegym och flexibla samlingsytor, utan att kompromissa med parkens övergripande rumsliga och ekologiska kvalitet.

Enligt oss handlar utvecklingen av det gröna kulturarvet inte om att återskapa en stil, utan om att inspireras av ett sätt att tänka – där landskapet och omgivande natur ges en aktiv roll i att forma staden. Med vårt förslag vill vi visa hur denna tradition kan tolkas och vidareutvecklas i en samtida kontext, och utgöra en grund för hållbar stadsutveckling.

Friytor och barns utemiljöer

Vi har strävat efter att förbättra förutsättningarna för barns lek och utevistelse genom större friytor än vad Stockholms stads gällande detaljplan möjliggör. Förskolegården i vårt förslag når Boverkets friyterekommendationer medan skolgården inte fullt ut uppnår målet på 30 m² per elev. Vi bedömer dock att de kvalitativa värdena i gestaltningen, såsom kontakt med parken och variationsrika aktivitetsytor, kan kompensera för den lägre arealen, särskilt i en tät stadskontext där friytor ofta är begränsade. Då detta skolområde främst riktar sig till äldre barn i högstadie- och gymnasieåldern, som själva kan ta sig till både den nya stadsdelsparken och Nationalstadsparken, är vår slutgiltiga bedömning att den totala tillgången till utemiljöer blir mycket god, speciellt jämfört med det Stockholms stads ursprungliga förslag.

För att komplettera den tillgängliga friytearealen på skolgården har vi även föreslagit att den översta våningen på högstadie- och gymnasiebyggnaderna dras in för att skapa plats för en takterrass som även kan användas som uteklassrum. Vi är medvetna om att denna lösning medför högre byggkostnader, men bedömer att de mervärden som skapas, i form av större friytor och ökad funktionalitet, motiverar investeringen.

Vår lösning är en medveten anpassning till platsens förutsättningar och barns olika behov utifrån ålder, där fokus ligger på att maximera tillgången till kvalitativa utemiljöer i en tät stadsstruktur.

Metodiskussion

Vår gestaltningsprocess har präglats av en icke-linjär metod där analys, skissande och kritisk reflektion löpt parallellt. Till skillnad från tidigare studiekurser, där utgångspunkten ofta är tydligt definierad, har detta arbete krävt att vi själva identifierade det huvudsakliga designproblemet. Att samtidigt söka efter utmaningar och skissa på lösningar har varit en av arbetets största utmaningar.

För att stödja den kreativa processen inspirerades vi av Michanek och Breilers (2015) idéer om vikten av fri idégenerering i tidiga skeden. Vi kombinerade detta med kontinuerlig kritisk reflektion för att successivt hitta en tydlig riktning. Vår platsanalys utgick från Girots fyra steg för platsbaserad gestaltning (1999), vilket hjälpte oss att successivt fördjupa förståelsen av platsens lager och sammanhang. Samtidigt konstaterar vi att vår förförståelse som stockholmare påverkade vårt första intryck av platsen, vilket gjorde att vi inte helt kunde genomföra en "oskriven" Landing enligt Girots modell. Detta påverkade hur vi uppfattade och tolkade platsens kvaliteter redan från början. Vi ser också att arbetet hade kunnat fördjupas ytterligare genom fler platsbesök, särskilt under andra årstider än vinter och tidig vår, för att få en bättre förståelse av landskapets variation och förändring över tid.

Gestaltningsprocesser är alltid subjektiva, eftersom de påverkas av gestaltarens egna erfarenheter, värderingar och tolkningar av platsens kvaliteter och utmaningar. Vårt förslag representerar därför en av många möjliga tolkningar av Östra Hagastadens framtid, formad av våra prioriteringar kring grönytor, barnperspektiv och respekt för platsens historiska och landskapsmässiga sammanhang. Andra gestaltningsidéer hade kunnat betona andra aspekter och resultera i helt olika lösningar. Trots att vårt förslag bara är ett av flera möjliga, visar det på ett alternativt förhållningssätt till stadsutveckling – där landskapets förutsättningar, gröna kvaliteter och sociala behov får en mer central roll. Vi ser det som ett relevant inlägg i den fortsatta diskussionen om hur Östra Hagastaden kan utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt.

Avslutande reflektion

Avslutningsvis vill vi lyfta de etiska dimensionerna av stadsutveckling. Vem får ta plats i staden, och vilka värden styr våra prioriteringar? Genom vårt arbete vill vi bidra till en diskussion om vikten av att skapa stadsmiljöer där även barn, unga och grupper utan tillgång till privata grönområden har tillgång till offentliga, kvalitativa friytor. Vi ser det som en fråga om både social rättvisa och långsiktig hållbarhet.

Vårt förslag är inte en färdig lösning, utan ett inlägg i en större diskussion om hur vi bygger framtidens stad. Genom att lyfta grönytors och riksintressens betydelse, och genom att pröva alternativa scenarier till täta och hårdgjorda stadsutvecklingsmönster, hoppas vi bidra till en diskussion om stadens gröna värden och vikten av att integrera dem i framtida stadsbyggande.

REFERENSER

- Badiu, D.L., Iojă, C.I., Pătroescu, M., Breuste, J., Artmann, M., Niță, M.R., Grădinaru, S.R., Hossu, C.A. & Onose, D.A. (2016). Is urban green space per capita a valuable target to achieve cities' sustainability goals? Romania as a case study. *Ecological Indicators*, 70, s. 53–66.
- Boverket (2015). Allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet. Karlskrona: Boverket.
- Boverket (2015). Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö. <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-platsfor-barn-och-unga-bokversion.pdf> [Hämtad: 2025-04-08]
- Ekman, K. (2016). Mörka utsikter. Arkitektur. <https://arkitektur.se/reportage/morka-utsikter/> [Hämtad: 2025-04-08].
- Förbundet för Ekoparken (2024). Överklagande av Nacka tingsrätts dom i mål P 65-24, kommunfullmäktiges i Stockholm beslut den 11 december 2023 att anta detaljplan 2016-17865-54 för Östra Hagastaden i stadsdelen Vasastaden. <https://ekoparken.org/wp-content/uploads/2024/12/Overklagan-MOD-Ostra-hagastaden.pdf> [Hämtad: 2025-05-10]
- Föreningen Haga-Brunnsvikens Vänner (2017). Svar på samråd om Översiktsplan för Stockholm 2017. <https://haga-brunnsviken.org/storage/2017/09/svar-oversiktsplan-stockholm-2017.pdf> [Hämtad: 2025-03-28].
- Girot, C. (1999). The Four Trace Concepts in Landscape Architecture. I: Corner, J. (red.) *Recovering Landscape: Essays in Contemporary Landscape Architecture*.
- Kungliga Slotten. (u.å.) Hagaparken – Brunnsviken. <https://www.kungligaslotten.se/vara-besoksmal/kungl.-nationalstadsparken/hagaparken---brunnsviken.html> [Hämtad: 2025-06-03].
- Krupinska, J. (2016). Att skapa det tänkta: En bok för arkitekturintresserade. Stockholm: Studentlitteratur.
- Lin, B.B., Meyers, J. & Barnett, G. (2015). Understanding the potential loss and inequities of green space distribution with urban densification. *Urban Forestry & Urban Greening*, 14(4), s. 952–958. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2015.09.003>
- Nationalstadsparken (u.å.). Världens första nationalstadspark. <https://www.nationalstadsparken.se/om-parken/varldens-forsta-nationalstadspark/> [Hämtad: 2025-03-08]
- Ritzén, J. (2018). Grönytan per person krymper i Stockholm. *Dagens Nyheter*, 29 maj. <https://www.dn.se/sthlm/vds4gronytan-minskar-nar-bostader-byggs/> [Hämtad: 2025-04-08].
- Russo, A. & Cirella, G. (2018). Modern Compact Cities: How Much Greenery Do We Need? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15:2180.
- Salmaso, E. (2025). Långbänken fortsätter – Hagastaden överklagad igen. Mitt i. <https://www.mitti.se/nyheter/langbanken-fortsatter--hagastaden-overklagad-igen-6.19.269172.c39b0b65b8> [Hämtad: 2025-05-10].
- SFS 1998:808. Miljöbalken. Stockholm: Miljödepartementet.
- SFS 2010:900. Plan- och bygglag. Stockholm: Justitiedepartementet.

- Stockholmskällan (u.å). Funktionalism och Bloms parkprogram 1930–1950. <https://stockholmskallan.stockholm.se/teman/parker-i-stockholm/funktionalism-och-bloms-parkprogram-1930-1950/> [Hämtad: 2025-06-02]
- Stockholms stad (2015). Parkplan Norrmalm. <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/sa-arbetar-staden/natur-parker-och-gronomraden/parkplan-norrmalm---strategier-for-utveckling.pdf> [Hämtad: 2025-04-08].
- Stockholms stad (2017). Stockholms stad riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden. <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/politik-och-demokrati/styrdokument/gronare-stockholm--riktlinjer-for-planering-genomforande-och-forvaltning-av-stadens-parker-och-naturomrade.pdf> [Hämtad: 2025-04-08].
- Stockholms stad (2018a). Riksintressen enligt miljöbalken. <https://vaxer.stockholm/siteassets/stockholm-vaxer/tema/oversiktsplan-for-stockholm/riksintresse-ta.pdf> [Hämtad: 2025-04-08].
- Stockholms stad (2018b). Program för city. <https://vaxer.stockholm/siteassets/stockholm-vaxer/tema/oversiktsplan-for-stockholm/riksintresse-ta.pdf> [Hämtad: 2025-04-08].
- Stockholms stad (2018c). Översiktsplan för Stockholms stad. <https://vaxer.stockholm/siteassets/stockholm-vaxer/tema/oversiktsplan-for-stockholm/riksintresse-ta.pdf> [Hämtad: 2025-04-08].
- Stockholms stad (2020a). Kulturmiljöanalys och konsekvensanalys: Bilaga till detaljplan DNR 2016-17865 Östra Hagastaden. Stockholm: Stadsbyggnadskontoret.
- Stockholms stad (2020b). Stockholms byggnadsordning. <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/sa-arbetar-staden/stadsbyggnad/stockholms-byggnadsordning.pdf> [Hämtad: 2025-06-04].
- Stockholms stad (2021). Samrådsredogörelse: Detaljplan för Östra Hagastaden, Norrtull, Vasastaden 1:100 m.fl., i stadsdelen Vasastaden (Dp 2016-17865). Stockholm: Stadsbyggnadskontoret. [https://etjanster.stockholm.se/Byggochplantjansten/pagaende-planarbete/planarende/2016-17865/process#Överklagande+\(valbart\)](https://etjanster.stockholm.se/Byggochplantjansten/pagaende-planarbete/planarende/2016-17865/process#Överklagande+(valbart)) [Hämtad: 2025-04-08].
- Stockholms stad (2024). Yttrande till mark- och miljödomstolen: Överklagande av kommunfullmäktiges beslut 2023-12-11 § 19 Detaljplan för Östra Hagastaden, Norrtull, fastigheten Vasastaden 1:100 m.fl. PM Rotel II, Dnr KS 2023/1485. Stockholm: Stadsledningskontoret. [Hämtad: 2025-04-08].
- Stockholms stad (2025). Östra Hagastaden. <https://vaxer.stockholm/projekt/vasastan/ostra-hagastaden/> [Hämtad: 2025-04-08]
- Stockholms stad (2023). Bostäder. <https://vaxer.stockholm/tema/bostader/> [Hämtad: 2025-05-09]
- Thambert, F. (2023). Stockholms stad sänker mål om nya bostäder. Dagens Nyheter, 7 oktober. <https://www.dn.se/ekonomi/stockholms-stad-sanker-mal-om-nya-bostader/> [Hämtad: 2025-05-10]

- Vidal Yañez, D., Barboza, E.P., Cirach, M., Daher, C., Nieuwenhuijsen, M. & Mueller, N. (2023). An urban green space intervention with benefits for mental health: A health impact assessment of the Barcelona "Eixos Verds" Plan. *Environment International*, 173, 107869. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2023.107869> [Hämtad: 2025-05-09]
- Xu, H. & Zhao, G. (2021). Assessing the value of urban green infrastructure ecosystem services for high-density urban management and development: Case from the capital core area of Beijing, China. *Sustainability*, 13(21), 12115. <https://doi.org/10.3390/su132112115> [Hämtad: 2025-05-09]
- Zhang, F. & Qian, H. (2024). A comprehensive review of the environmental benefits of urban green spaces. *Environmental Research*, 252, 118837. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2024.118837> [Hämtad: 2025-05-09]

FIGURFÖRTECKNING

Alla illustrationer är gjorda av Maja Billing och Maja Hansson Brusewitz om inget annat anges.

Figur 1 & 9. Egen illustration. Underlag: Karta Byggnader © Lantmäteriet via Scalgo Live.

Figur 2, 4, 10, 11, 14. Egen illustration. Underlag: Detaljplan © Stockholm Stadsbyggnadskontor.

Figur 3. Egen illustration. Underlag: Ortofoto © Lantmäteriet.

Figur 5, 6, 12, 13, 15, 16, 17. Egen Illustration.

Figur 7 och 8. Egen illustration. Underlag: Cad-underlag © Stockholm Stadsbyggnadskontor.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>

☒ JA, jag, Maja Billing har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☒ JA, jag, Maja Hansson Brusewitz har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

SCIENCE AND
EDUCATION **FOR**
SUSTAINABLE
LIFE

MÖTET MELLAN STAD OCH PARK

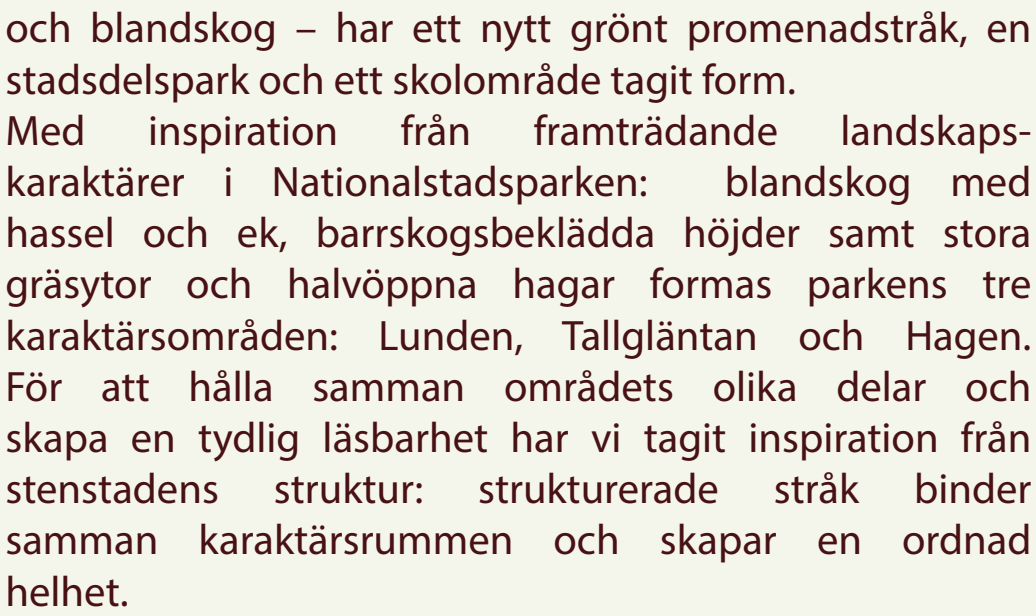
tillgång till grönytor i ett område som redan har bland den lägsta tillgången till grönyta i hela Stockholm. Genom att minska exploateringen och omvända byggnadsvolymer frigörs utrymme för en större stadspark och ett nytt skolorråde med generösa, välgestaltade friytor. Förslaget syftar till att förbättra livsmiljön för barn och unga, stärka kopplingen till Nationalstadsparken och skapa ett möte där Nationalstadsparkens landskap och stenstens struktur vävs samman.

ANALYS AV KOMMUNENS DETALJPLAN

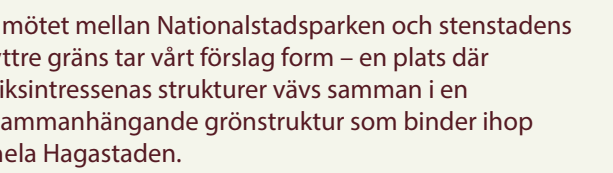

Utgångspunkten för förslaget är det arbets sätt som utvecklades under Stockholmsskolan, där grönsstrukturen användes för att binda samman stadsdelar i ett sammanhållet parknät och det omgivande landskapet fungerade som formgivande resurs. Förslaget gestaltar mötet mellan staden stadsens ordnade struktur och Nationalstadsparkens olika landskapskarakterer i de ytor som frigjorts genom förändringar i detaljplanen. Genom att relatera till både staden stadsens struktur och Nationalstadsparkens landskapskarakterer – särskilt Hagaparkens komposition av kuperad terräng, öppna gräsytor

PARKSTRÅKET'S UTFORMNING – NATUR MÖTER STRUKTUR

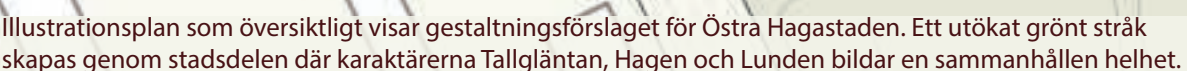
INSPIRATION FRÅN HAGAPARKENS LANDSKAPSKARAKTÄRER OCH STENSTADENS STRUKTUR

VÅR VISION - PARKSTRÅKETS UPPBYGGNAD

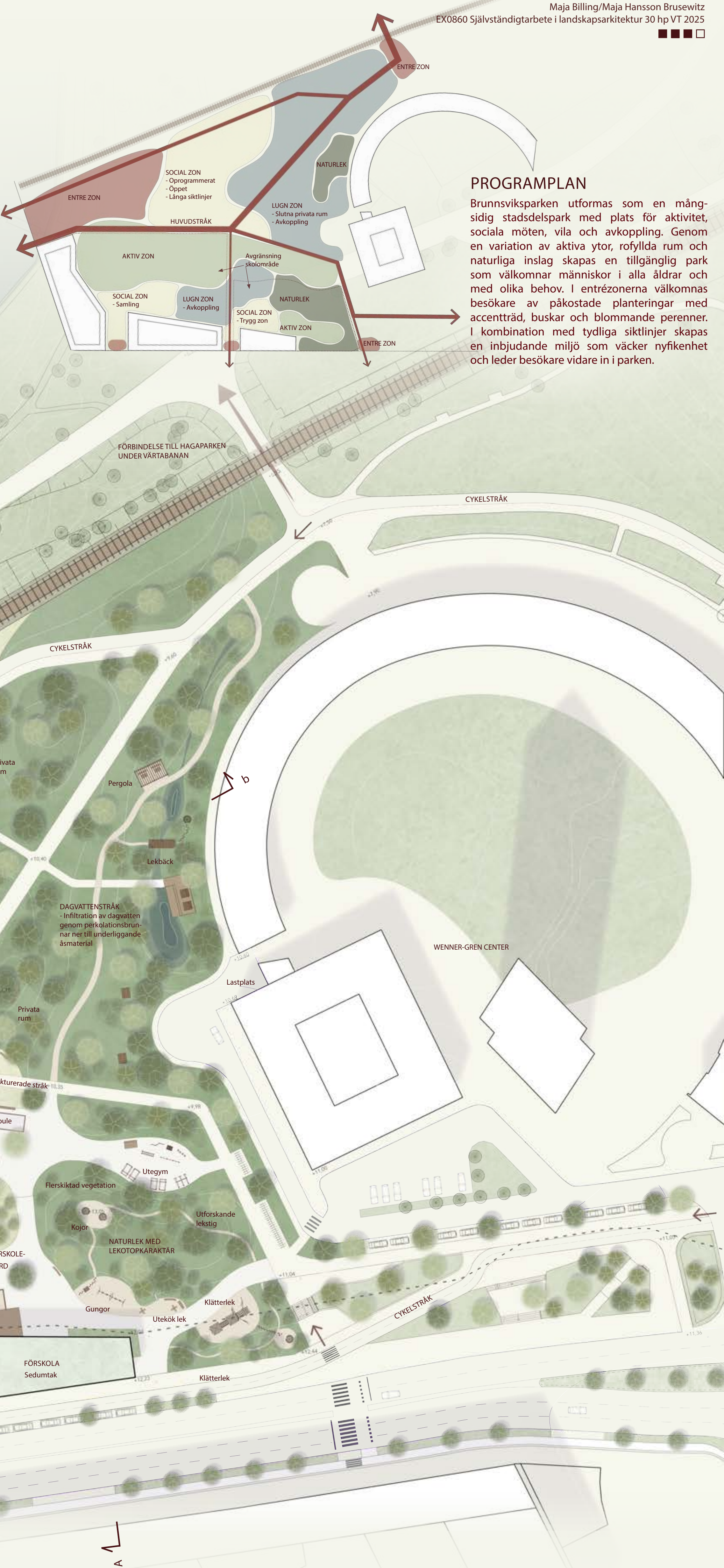
Gästlingsförslaget för Östra Hagastaden tar hänsyn till riksstensena genom att respektera både nationalstadsparkens gräns och stensadens yttre gräns. Bygghögden anpassas för att bevara landskapsynen från alla Wenner-Gren Center förstått framträda som ett tydligt landsmärke i stadsbilden. Genom att ta bort ett planerat bostadskvarter ska större frihet kring skola, miljö frigöras för mark åt grönytor och förtjyllar stensadens möte med parken. Ingen bygghögde eller blivåg placeras innanför nationalstadsparkens gräns för att värna riksstensn. Samtidigt utvecklas ett sammanhängande grönt stråk från Hagastaden mot Brunnsviken, vilket stärker tillgången till park och natur i en stadsdel med stadens lägsta andel urban grönyta.

BRUNNSVIKSPARKEN

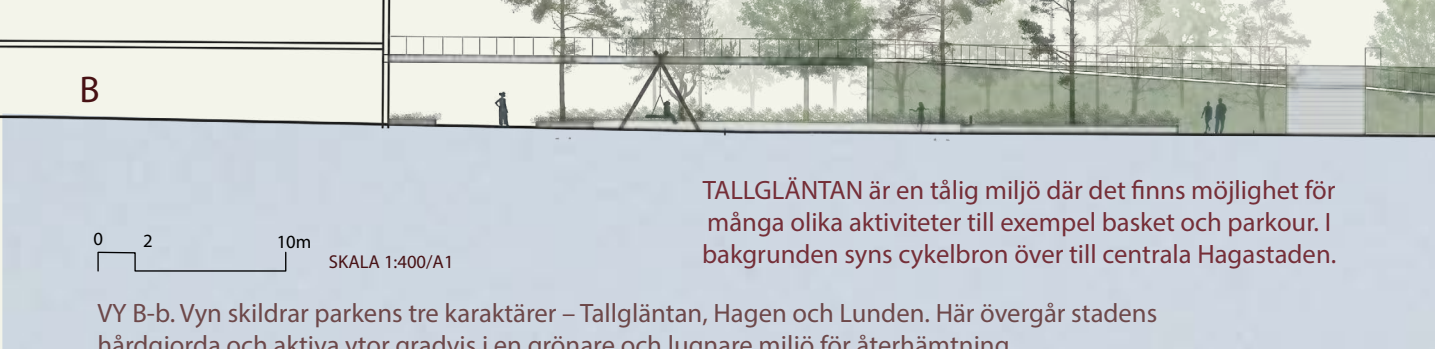
En ny park tar form i gränslandet mellan stad och natur, där gröna stråk, varierade rum och öppna friytor stärker kopplingarna till Hagastaden och Nationalstadsparken. Förslaget stärker tillgången till grönytor i Norrmalm, förbättrar livsmiljön för barn och unga och skapar nya möjligheter för rörelse, vila och sociala möten. Med inspiration från tre landskapsarkitekter i Nationalstads-parken formas parkens karaktärsområden: Tallgläntan, Hagen och Lunden. Tillsammans skapar de en varierad

parkmiljö där olika rum erbjuder skiftande kvaliteter för vistelse och aktivitet. Skolområdet ges större friytor och bättre förutsättningar och öppnas för allmänheten på kvällen och helger som en resurs för lek, idrott och rörelse. Ett genomgående huvudstråk binder samman karaktärsrummen, skapar en ordnad och läsbar helhet i parken och stärker kopplingen mellan Hagastaden och Nationalstadsparken.

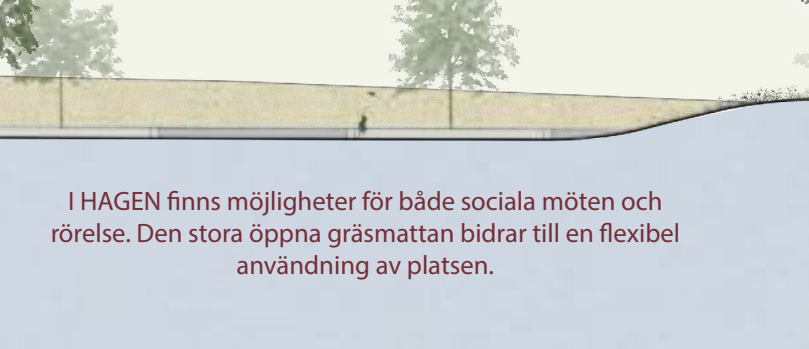
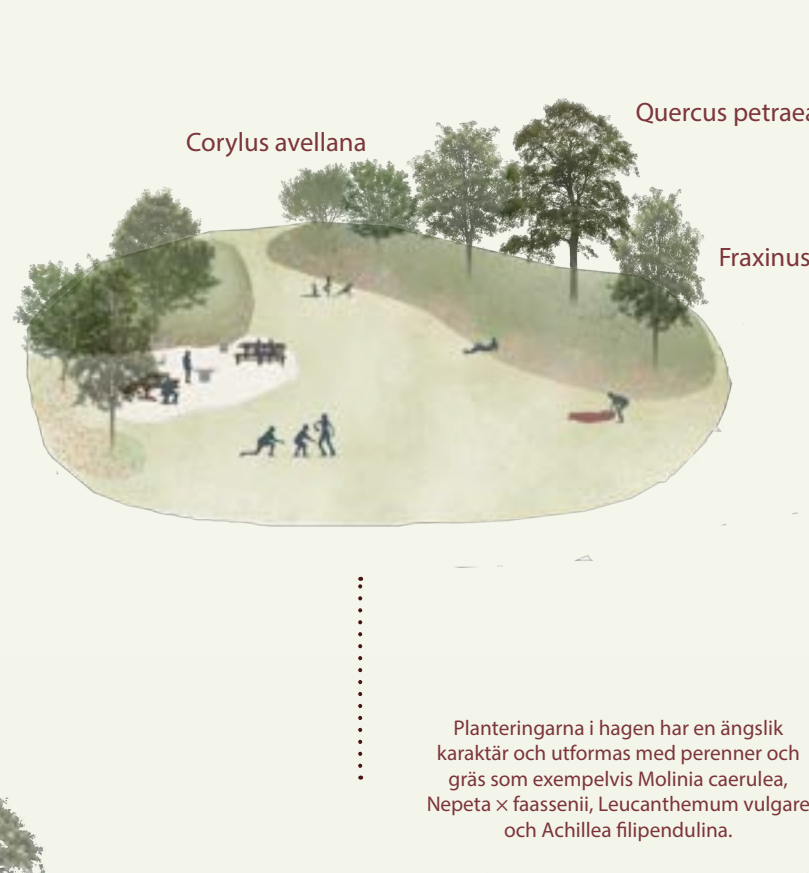
TALLGLÄNTAN

Tallarnas närvaro präglar platsens identitet och skapar ett rum där naturens rytm möter stadens rörelse. Här erbjuds både aktivitet och vila i en miljö som balanserar robust växtlighet med urbana funktioner.

HAGEN

Hagen är ett karaktärsområde med öppen till halvöppen rumslighet, präglad av långa siktlinjer, oprogrammerade ytor och tätlig lågväxt vegetation.

LUNDEN

En grön och lummig miljö med flerskiktad vegetation och varierad topografi som skapar platser för avkoppling, stillhet och en mer privat vistelse.

